

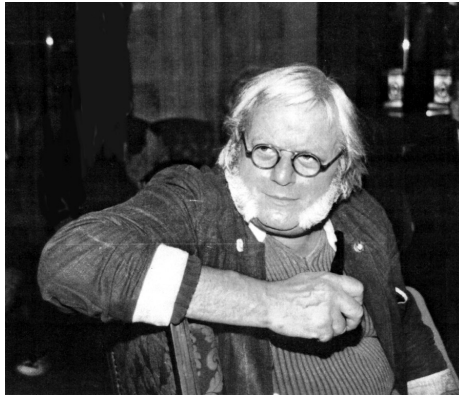
Едуард Дајч

ЕВРИПИДОВА
ИПСИПИЛА

Превод, реконструкција, предговор,
коментари
ЕДУАРД ДАЈЧ

Сва права задржава ЕДУАРД ДАЈЧ

Посвећено Ники-Калини Геролимату, мојој мајци

Др ЕДУАРД А. ДАЈЧ (1948 –), лекар (спец. анест. и реан.), историчар (природних) наука, драмски писац, рођен је у Београду у коме је и све школе завршио.

Драме: *Иисусила*, *Седморица (војсковођа) против Тебе*, *Антигона на Колхиди*, *Плава књига о српском ишћању* (са др Владаном Ђорђевићем), *Бела књига о српском ишћању* (такође са Владаном), *Посианак континента и океана*, *Тројанска трилогија*, *Црвена књига о српском ишћању или Пројадане и васкрс српских либерала*.

Сатирске игре: *Сонетиана*, *Белерофон*...

Епопеје: *Херојски хексабиблон* (8.500 стихова), *Херојски додекабиблон* (7.500 стихова)...

Преводи и реконструкције: Хомерова *Одисеја* (12.500 стихова), Еврипидова *Иисусила* (1.800 стихова), Казантзакисова вежбанка...

Историја науке: *Еразисирај са Самоса – антички Харвеј*, *Алкмеон из Кронона – оца научне медицине*...

Романи: *Грађанска трилогија*, *Роман о грашку*.

Едуард ДАЈЧ

ЕВРИПИДОВА ИПСИПИЛА

Превод, реконструкција, предговор, коментари
ЕДУАРД ДАЈЧ

ПРЕДГОВОР

Када ми је мој атински издавач и пријатељ Одисеј Хадзопулос предложио да преведем управо реконструисану, “изгубљену” Еврипидову драму *Ипсипила* био сам почаствован и осетио сам задовољство; част што ће српски бити први језик на који ће Ипсипила бити преведена, а задовољство што је одабрао мене, и то зато што му се веома допао мој упоредни превод Хомерове *Одисеје* који је угледна издавачка кућа “Кактос” публиковала у својој едицији *Хелени* заједно с више стотина других упоредних превода хеленских класика.

HYPISYPYLE (*Ипсипила*) спада у Еврипидове трагедије за које се сматрало да су изгубљене (заједно са *Феничанкама* и *Аиџиојом*) а које су, ако је веровати коментарима Аристофанових *Жаба* (изведених 405. године пре обрта времена), иако не чине трилогију већ су независне представе, изведене заједно, нешто раније, вероватно 408. г. пр. об. вр. (“Dia ti de mi allo ti ton pro oligou didahtenton kai kalon IPSYPILYS, FOINISSON, ANTIOPIS”). Сам почетак *Ипсипиле*, заправо почетак монолога главне јунакиње (одломак 752N) (“Dionysos, os thyrhoisi kai nebron dorais kathaptos en peykisi Parnason, kata pida horeyon parthenois syn Delfosin”), пренесен је у потпуности у, већ поменути, Аристофановим *Жабама* (стихови 1211-1213) што у преводу К. Раца гласи: “Дионис, што са штапом, кожом срнећом, у сјају луча гором скаче, Парнасом, све играјући...”, док у преводу Р. Шалабалић, с намерном интерполацијом слова “X” гласи овако: “У руци Тирс, од јеленчета кожу дивну на хрукав, Дионис међу бакљама по целом Парнашчићу, гле коло вохдећ”... све су три поменуте трагедије из тебанског циклуса и то је вероватни разлог заједничког извођења.

Најстарији писани траг о драми *Ипсипила*, али не и први пронађени, је одломак П. Хамб // 118 В који потиче са папируса из ///

века пр. об. вр, кога је објавио Е. Siegman 1954. г, који је написан на полеђини једног птоломејског законског списка, и који садржи збирку Еврипидових пролога, одломак је мали али му тему није тешко открити (види G. W. Bond, *EURIPIDES, HYPSPYLA*, Oxford Uni. Presss 1963 – Addendum, стр. 157 и коментар 4 ове књиге). Други важан документ за реконструкцију драме *Ијсипила* је ПАПИРУС 852, пронађен 1906. г, написан на полеђини једног књиговодственог рачуна око 200. г. после об. вр. покренуо је истраживаче да траже преостале одломке и заиста прилично успешно, као што ћемо касније видети. Дакле, пре 1908. мало се знало о Еврипидовој *Ијсипили* пошто подаци су из њених фрагмената које је објавио Nauck 1889 у *Tragicorum graecorum fragmenta* (стр. 752-770) били недовољни за стварање једне целовитије слике о њој. Јасно је било да она претходи *Седморици, војсковођа, против Тебе*, односно да припада тебанском циклусу. И заиста, не дуго потом, 1908. г. В. Р. Grnffell и Н. S. Hunt издали су значајне одломке POXY 985 и друге што је са сваким појединачно описано у коментарима ове књиге, који су потврдили ову митску причу. После тога, EDITIO PRINCEPS-а следило је оно G. Italic-a (*EURIPIDIS HYPSPYLA*, Берлин 1923 г.) те студија U. Scatene (*STUDIO SULLA IPSIPILE EURIPIDEA*, Roma 1934) и многих других, насталих од 1908. до 1963. (набројаних у библиографији и коментарима на крају овог превода) када је G. W. Bond, на основу свега постојећег, свих одломака и са по неколико свитака папируса, али и малих од пар речи или реченица, направио систематичио и критично ново издање *Ијсипиле* у фрагментима (G. W. Bond – *EURIPIDES HYPSPYLA*, Oxford University Press, Лондон, 1963. г), које служи као узор свим потоњим те тако и прозној реконструкцији TaseRusosa из 1997. године (*EURIPIDIS YPSIPYLI*, Kaktos, Athenai 1997.), а које је послужило и мени за реконструкцију у стиху и српски превод, како у ”Кактосовој” едицији упоредних превода, тако и у овом издању које је пред читаоцима захваљујући љубазношћу драмског писца, мог пријатеља Миодрага Ђукића, директора Позоришног музеја Србије.

Пажљиво читање текста упућује на начин његовог преношења. Мој је превод, иаице, написан у хексаметру па је отуда ближи музици, ритму и слици Еврипидовог оригинала у односу на прозни превод Т. Русоса. И не само то, пошто сматрам да јасне Еврипидове речи морају бити преведене подједнако јасним и тачним речима, а не смеју да буду узимане сличне, читаоцима познате и у речнику уобичајене речи с намером да им текст буде ближи, пошто ионако преводилац понекад мора учинити тај уступак али само кад мора (у питању је, дакле, изузетак никако правило).

Примерице наводим следеће, оно прво са чиме ће се читалац срести по читању књиге Еврипидове *Parthenois syn Delfsin* за разлику од Тасо Русоса који их назива *Gynaikes ton Delfon* (*Жене делфијске*) преводим дословно као *Девице делфијске* пошто ми је, као лекару, савршено позната разлика између та два стања – даље, када Еврипид помиње “китару трачку” Орфеја, који седећи тако, поред “катарке витке” из њених извлачи струна, “азијске елегије”, ја не подлежем Русосовој жељи да читаоцу, у доброј намери (које непогрешиво воде у пакао), олакшам разумевање коришћењем распрострањених појмова, те уместо да као он уместо “китаре трачке” ставим “лира” а уместо “елегија” – “тужне азијске песме” ја користим праве Еврипидове речи пошто сматрам да је и у овом случају, као у горњем, значајна морфолошка, заправо анатомска, разлика: као што жене за разлику од девица немају *химен* (девичњак), тако и лира за разлику од китаре нема резонатор, “оклоп корњаче горске” како то гласи у Хомеровим химнама. Такође непотребним сматрам превођење речи “елегија” са “тужна, жалостива песма” пошто се то ваљда подражава. Све написао хексаметром се тако и чита кад су у питању монолози и дијалози монолошког типа, док се, наравно, они најчешћи, за драму тако карактеристични, дијалози који се састоје из кратких реченица, питања и одговора, читају као и сваки драмски дијалог у прози, стога сматрам да ишчитавање и извођење *Ијсипиле* на прави начин, дакле не ни свечано – укочено, ни “модерно, у траперицама”, већ аутохтоно и једноставно, допринело би да се она, у нас толико присутна, баријера између грчких трагедија и гледишта, коначно сруши на задовољство свих – како бесмртних трагичара тако и наше публике.

Још би нешто требало рећи о начину реконструкције којој сам прибегао: када не би било оригиналног Еврипидовог текста (кога, на срећу, има довољно да да снажан подстрек те да се просто инерцијом од “великог покретача – бесмртног тагичара” доспе до наредног дела са оригиналним текстом) држао сам се као Таса Русос, као и сви, уосталом, препорука, пре свих, Вонд-ових али и других истраживача како је и напоменуто, понекад веома опширно у коментарима иа крају књиге, а некада бих пратио Русосову реконструкцију са јасном разликом: Русос има обичај да када нема оригиналног папируса, прекинути дијалог или дидактично наставља другим монотонијим дијалогом или посеже за монологом хора који пева о већ познатим стварима и темама (потпуни цитати *Хомерових химни* или патетична похвала материнству која руши превасходну отмену трагичност Еврипидовог текста). Ја не чиним тако, дијалог настављам оиако како га је, највероватније, и написао Еврипид, а монолози хора ми не служе као “Марица за све” већ као органски део драмске приче. На

читаоцима је то да процеие, посебно оним који владају са оба језика. Пажљиво читање компетара указаће на све појединачне примере којим сам поткрепио своју реконструкцију и превод. Трудио сам се да се не осети никаква граница одн. разлика између директно преведених и препевапих оригиналних делова Еврипидовог текста и мојих реконструкција између њих. Посебно скрећем пажњу читаоцу на моје решење “велике празнине” на самом крају књиге када сам, да би непарне стране превода одговаралс парним странама оригинала, био приморан да неке странице означавам са А и Б (примерице 135-А, 135-Б, 155-А, 155-Б и 157-А 157-Б, 157-Г).

Још једном напомињем да је ово друга потпуна реконструкција *Ијсипиле* и први превод на страни језик. Тиме је моје задовољство веће, али и одговориост пошто ће ова књига бити узор свим потоњим. Ако нам је језик *Ијсипиле* – грчки, можда стран (зато сам је и превео на српски), радња нам није туђа (материнство, бесмислени ратови, али и херојство) – она постоји у свим временима и народима.

У Београду 7. 12. 1997. после обрта времена

Едуард ДАЈЧ

ТЕМА ИПСИПИЛЕ

За разлику од Есхилове *Ијсипиле* и Софоклеових *Лимношанки*, трагедија које се збивају на самом острву Лимносу, недалеко од Хелеспонта, значи Мале Азије и Тракије, Еврипидова *Ијсипила* се цела одвија у Немеји, граду у Арголиди, Пелопонезу, којим се мора проћи да би се преко Коринтског земљоуза преко Атике доспело у Беотију где је “Кадмов град”, “Теба са седам врата”, који је и циљ аргејске војске коју предводи Адраст, краљ Аргоса у жељи да свог зета Полиника устоличи уместо Етокла, Полиниковог брата, на злосрећно Едипово престо. “Начелник генералштаба” те аргејске војске је Амфиараос, пророк и војсковођа некадашњи учесник аргонутског похода, али пођимо од судбине Ипсипиле која је тада била само робиња-дадиља малог Офелта, потоњег Архемороса, сина немејског краља Ликурга и краљице Евридике. Она је била краљица Лимноса у оном трагичном времену када су лимношанке извршиле “андроктонију” – побиле све мушкарце па острву пошто су их ови игиорисали што је грешка коју жене не опраштају.

Ипсипила, иако се заветовала да ће учествовати у злочину (“лимноски злочин”), спашава кришом живот свом оцу који отпловљава на сандуку. Потом упловљава Јасонова лађа ”Аргос” – небеско плавог прамца и крвавих бокова “са педесет весала црних” и Ипси-

пила после десет лунарних месеци рађа Јасону два сина, Евниоса и Тоаса, која после он одводи са собом у Колхиду, тражећи златно руно. Појављује се онај сандук и лимношанке желе да убију Ипсипилу, али она, добра пливачица, скаче “у талас слани” и спашава се за трен пошто је одмах потом уграбе пирати и продају као роба краљу Ликургу. Пружајући помоћ аргејској војсци, заправо пророку Амфиараосу, нехотице изазива смрт детета које јој је поверено на чување и од тог трена живот јој о концу виси све до тренутка када се најзад, после двадесет година, појављују њени и Јасонови синови и када је напослетку спашава њен деда Бог Дионис-Бакхос звани “Бучни”, јер Богови се увек о свом роду брину, како каже Еврипид, а о другима знатно мање.

* * *

Стари су митографи помињали причу о Ипсипили, пошто се у њој спајају прастари аргонаутски са древним тебанским циклусом, а од свих најчешће Пиндар, Аполодор, Клемент александријски, Хигинус и Паладије. Одломци старих митографа су дати у прилозима на крају књиге.

Е. Д.

ЕВРИПИДОВА ИПСИПИЛА

ЛИЦА:

ИПСИПИЛА – Ропкиња-дадиља, некадашња краљица Лимноса

ЕВНИОС И ТОАС – Ипсипилини синови

АМФИАРАОС – Аргејски војсковођа и пророк

ЕВРИДИКА – жена краља Ликурга

ПРВИ ГЛАСНИК – Амфиараосов изасланик

ДРУГИ ГЛАСНИК – Аргејски ратник

ЛИКУРГ – Краљ Немеје

ДИОНИЗИЈСКИ ХОР – (са Хорегом 7-9 лица) – Немејанке

НЕМА ЛИЦА:

ОФЕЛТИС ИЛИ АРХЕМОРОС – Евридикино дете

РАТНИЦИ И ИЗАСЛАНИЦИ

Немеја, исїред Ликурґовоґ двора. Појављује се Иїсийила са де-шеїшом у наручју.

ОДЛ. 752 Н

ИПСИПИЛА:

О Дионисе што међ' боровима Парнаса
скачеш и плешеш с' девицама делфијским¹
јеленском огрнут кожом² и лиснатим тирсом³ у руци
род си ми расејао.
Напуштајући Наксос право ка Лимносу оде 5
у друштву Ариадне прелепе Миноса кћери
те тамо, са њом у споју, четири врлина истих,
дична ти створи сина.

ОДЛ. Р. Намв. II 118 В⁴

Стафила прво коме остаде Наксос
а потом Пеперита што Скопелоса је краљ 10

(37)

Енопиона, владара хиошкога и четвртог, Тоанта,
што први је властодржац Лимноса винородног
а овај, једино мене, Ипсипилу, роди
и дође час кад отац краљевску ми предаде
над земљом и маслинама, градом и острвима, власт.⁵ . . . 15
И правичан сам владалац била али се Кипранка⁶
на жене ражести много што неку јој не поднесосмо
жртву, и тако нас, све редом, страшно окова клетвом.
Презираше нас мужеви наши и чак до Тракије
ил' на острва далека одлазише друге тражећи жене . . . 20
и ум нам се од презрености помути, а како и не би,
проклетство то Афродитино, од свих највеће, беше.
И страст нас убилачка обузе, а како и не би,
тако се у гају нимфи на тајном скупу заветовасмо
да мужеве наше, док ноћ је, све прекољемо редом . . . 25
лимношким то се злочиним од тада у свету зове
учинисмо то дело, лако, прекласмо их док су спавали.
Ипак ја не смогнох снаге да старог немоћног оца
оштрим закољем ножем кришом га спустих до жала
скупа са сандуком једним с' вином и храном у њему . . . 30

да талас плиме га спасе.
 И безмужеван би Лимнос, жене осташе само
 а ја им краљица бејаш.
 До обале, једног дана, велика доплови лађа
 као да жива беше небеско плавог прамца 35
 бокова крвавих, с' педесет дугих весала црних
 Аргос то чувени беше са аргонаутима славним.
 Тешке спустише котве бацише паламаре
 брзо привезаше лађу и искрцаше се хитро.
 И тада, о гле тог чуда, Кипранка подиже клетву 40

(39)

и ускоро се над земљом веселе заорише песме
 ја пар са Јасоном бејаш и после десет месеци
 два сина му родих Евнија прво и Тоа.
 И остали се Аргонаути са острвљанкама спајаше
 и обогашен би Лимнос највећим благом на свету 45
 веселим смехом дечјим, женама препуних среће.
 Моја су деца расла док маштала сам стално
 краљевске части за њих, ал' ето стиже и час
 да Јасон ка Колхиди крену скупа са два му сина
 малена, скоро на сиси још, сузе не гледајућ моје. 50
 Али за невољом једном увек се и друга ваља,
 сандук се појави онај на ком' ми отплови отац
 те истина кроз вале на видело изађе цела:
 оца сам спасла од клања ал' завет прекрших свој.
 Лимношанке се на мене наљутише веома 55
 прво лишинше трона а потом смишљаше
 начин поучни, да ме смакну ал' ја не сачеках исход
 радознала тол'ко не бејаш него у талас морски
 скочих и запливах снажно, познавајући струје
 морски путева сланих уверена сам била 60
 на неко да ће ме копно избацити кад-тад.
 Али за невољом једном увек се друга ваља
 утрабише ме пирати и продадоше у робље
 Ликургу, краљу Немеје, који са женом својом
 Евридиком, владаше градом, земљом и маслинама. 65
 К'о ропкиња од тада послове радила кућне
 док им се роди дете син, краљевић Офелт
 кога дадоше мени да му дадиља будем.
 И тако сваког дана док се бринем за њега

(41)

умом ковитла ми слика синова дичних мојих 70
 како су, где су, шта раде? Пошто, ако су живи,
 у цвету младости јесу.

ОДЛ. 61

Живели ли срећно можда? Авај, да нису мртви
 то само Богови знају, ал' наду не губим никад
 да ће се једнога дана у бљеску блиставе бронзе 75
 појавит' у Немеји доносећ' ми слободу.

Горко је робињом бити то само онај зна, који
 судбину исту доживи као ја.

О децо, о чељади моја мајци похитајте вашој
 дах свој изгубих већ од ридања и суза сланих, 80
 ал' престат никада нећу децу да зовем моју,
 спасиоце ми миле.

Радост ми, малишану, дарујеш док те пазим
 смешкаш се док ме гледаш слику ми доносиш деце
 што истргнута тад беху из загрљаја мога. 85
 Од тог ме је управо часа само несреће прате.

ОДЛ. (70+96)

Без домовине сам своје⁷ судбине неизвесне
 ал' уосталом када робови имају права
 да срећна их судбина носи, ипак, тајна ми жеља
 силну доноси снагу изненада, одједном. 90
 деца ће доћи моја и пронаћи ме већ
 прадеда божански њихов, бучни и силни Бахос,
 онако држећи Тирсос њихов ће водич бити.

(43)

Не знам, нити сам чула да л' је успео Јасон
 кроз Сиплигаде⁸ да продре и да л' се вратио срећно 95
 у отаџбину му драгу, у Јолк, са Руном Златним?
 Ко зна можда ме тражи и звездом срећном вођен
 доћи ће догде чак?

Детенце мило и драго шетње је било доста,
 натраг у топли дом нахранити те треба, 100
 како слатко спаваш мора да гладан си већ.

Улази у дворац са бебом у наручју. Појављују се Евниос и Тоас.

ОДЛ. 764 Н

ЕВНИОС⁹:

Високо подигни поглед и гле, видећеш тада
 Сlike што орлови сури по плавом стварају небу.
 Шта велиш Тоасе, уверен сам да ово
 на то, божански знаци јесу као у миту неком? 105

ТОАС:

Зевса ми, Евниосе изгледа истину збориш
 јасно видим нам претка, Бакха, у оном управо трену
 како га, онако малог, Титани растржу силни
 одмах поред је Зевс, који га спашава намах
 стављајући га хитро у отворено му бедро 110
 Мало даље је Бог што лађом великом плови
 лиснати држећи тирсос а прекривена је лађа
 цела, од прамца до крме, мирисним грождем црним
 са друге стране је силни Леонуктонас Херакле
 у оном управо часу кад лава немејског дави. 115

ЕВНИОС:

Краљевски ово су двори зар мислиш да ли је добро

(45)

у њих да крочимо сад тражећи гостопримство
 или ће они, можда сумњичави веома бити
 када нас виде овакве што се странцима свим
 догађа веома често, шта да радимо брате? 120

ТОАС:

Живот је непредвидљив, Богови ћудљиви јесу
 а срећа храбре прати.
 Краљеви увек више знају него сељаци,
 зато нам нема друге покуцајмо на врата.
 Ако нас можда приме научити можемо нешто. 125
 што тумарајућ' дуго сланим стазама морским
 и гудурама Хеладе досад сазнали нисмо.

ЕВПИОС:

Тако нек буде брате, покуцајмо на врата!

Лујају о кайије дворца. Ойвара Ијсипила са Офелијом у наручју и излази из двора.

ИПСИПИЛА:

Спавај, спавај детенце то само су неки младићи
 на врата су лупали снажно, само то, ништа више. 130

ОДЛ. 1

Родитељ само што није стиг'о с' далека пута
 доносећ поклоне разне играчке вредне и ретке
 који најбољи лек за плач детињи јесу.
 А вама, снажни младићи што тако лупасте бодро
 о тешка храстова врата сва окована бронзом 135
 блажена да вам је мајка па ма где сада била.¹⁰

(47)

Шта то желите децо, зашто дођосте овде?

ТОАС:

Ако је могуће, жено, заклон тражимо неки
 да проведемо ноћ, само то, ништа више.
 Терет вам нећемо бити, дирнути нећемо ништа. 140

ИПСИПИЛА:

Ал' се господар још није у свој вратио двор.

ТОАС:

Да л' ће вратити одмах или већ касни он?

ОДЛ. 2

ИПСИПИЛА:

Ликург, претпостављм, закаснит много неће
 али је краљица ту у одајама својим.

ТОАС:

Онда је боље другде да упутимо се сад! 145
 где мужа у кући нема, гостима место није

ОДЛ. 762 Н

све' мора у реду бити сигурности и миру.

ОДЛ. 2 (наставак)

ИПСИПИЛА:

Гостопримљива вазда ова је кућа била
 за сваког намерника, места довољно има
 кад већ је краљица овде разлога заиста нема 150
 да не крочите у њега.

ТОАС:

Која је земља ово, ко је владалац њен.

ИПСИПИЛА:

Немеја она се зове, а Ликург, Феров син

са својом краљује женом, честитом Евридиком,
Офелтис име је малог што га у наручју носим. 155
А сада и ја вас понешто да запитам?

(49)

ТОАС:

Питај нас шта ти драго, за чим ти срце жуди.

ИПСИПИЛА:

Снебивам се због оног што не бих желела чути.

ТОАС:

Не колебај се више, питања постављај одмах

ИПСИПИЛА:

Да л' пророчанство делфијско упуту вас на пут? 160

ТОАС:

Бог неки у сну нам рече те се нађосмо овде.

ИПСИПИЛА:

То значи не беше Феб, златокоси Аргов убица?

ТОАС:

Не Феб већ Дионис у сновима нам дође.

ИПСИПИЛА:

О Дионис! Зар он? Заиста, шта вам рече?

ТОАС:

Да напор учинимо мали и свој да нађемо корен. 165

ИПСИПИЛА:

Да л' неки изгубљен давио или скорашњи можда?

ТОАС:

Кол'ко се сећам на сиси обојица бејасмо тад.

Шалим се, добра жено то нам родитељ рече.

Заиста, бејасмо мали када се изгуби траг.

ИПСИПИЛА:

На сиси! Шта, зар тад? Кажи ми, кажи брзо, 170
траг чији, оца ил' мајке или сестрице миле?

ТОАС:

Крв веома блиску, немој питати више.

ИПСИПИЛА:

Ал' како препознати? Да ли имате знаке?

ТОАС:

Нит' предзнака, нит знака, нити ичег сличног.

ИПСИПИЛА"

Подухват онда је тежак, претежак можда за вас. 175

ТОАС:

У свој се уздамо разум, и у мишице јаке.

ИПСИПИЛА:

А где је земља ваша, који део Хеладе?

ТОАС:

Острвљани ми јесмо близу обале трачке.

ИПСИПИЛА:

И овде дођосте прво, право са острва вашег?

ТОАС:

Трагали смо и друтде преврнусмо већ све. 180

ИПСИПИЛА:

Да ли вас води неко ил' само срећа пуста?

ТОАС:

Срећа што прати храбре и неки Бог уз то.

ИПСИПИЛА:

Да све се најзад среди, да дођете до циља,
то вам од срца желим, и да се вашој мајци¹¹
вратите задовољни. 185

Сад похитајте унутра а чељад одвешће вас
до краљичиних двери, честита Евридика,
господарица моја, дочекаће вас лично
обичаја се држећ' – крен'те сада ка њој!

(51)

ТОАС:

Нек' добро које дајеш к'о веће добро се врати. 190

Тоас и Евниос улазе у двор.

ОДЛ. 1

ИПСИПИЛА:

Гледајући ти сјајан и миран поглед, детешце
је као гледат у одраз светла са огледала.
И све размишљам сада како си свакога дана
све већи, све напреднији уз пажњу и песму милу.

Почуј, чују се доведе чегрталке ил' слично, 195
 то звекет алата није нит' монотони бубањ,
 што сад нагони мене песме да певушим старе
 са мог Лимноса родног, детешцету то прија.
 Видим, већ протеже се, у слатки запада сан.

ХОР:

О добра жено што метеш у предворју палате¹² 200
 чистиш, прашину бришеш или плочице рибаш.
 Посао слушкиње сваке уредно обављаш ти.
 Да л' то о Аргосу славном са педесет весала
 песме сад певаш дуге о светом златном руну

(53)

што змај стално га чува не спавајућ' над њим бди 205
 Или ти шетају мисли дуж жала Лимноса родног
 док се Егејски талас прелива час лагано, а час
 бруји, хучи, завија те пени од силног беса.
 На немејском широком пољу недалеко одавде
 грмљавина се чује олујне мрачно небо 210
 повремено забљешти од муња и сјаја бронзе
 оклопа ратника силних, копаља, мачева дугих¹³
 брзоноги је Адраст велику подиг'о војску
 јунака без мане и страха управо против кула 215
 тврђаве са седам врата што је Анфион диже¹⁴
 уз помоћ китаре своје. Звекет се оружја чује,
 мачева, копаља дугих, стрела, лукова златних,¹⁵
 бат чизама, окованих тешких, топот ватрених коња,
 тресе се камена земља, јечи под силном војском. 220

Ијсипила је и даље у својој љричи, не чује хор.

ОДЛ. 1

ИПСИПИЛА:

Ах, да ми је само "Аргос" видети опет
 како му трачки ветар бела надима једра
 како плаветним прамцем таласе сече морске
 и пену унасвуд диже и упловљава овде¹⁶
 пристаје хитро у луци, спуштају тешке се котве 225
 падају паламари, од коноплје јаке испредени,
 ужад се везује брзо и скачу хитри морнари.
 Одјекнула би тада китара трачка Орфеја

који седећи поред катарке високе витке
вештим прстима својим тужне извлачи звуке 230
азијских елегија из струна китаре своје.¹⁷
Певао тад би Орфеј о прелепој Егини

(55)

кћери Езопа оног, која Пелеја роди,
а дугачка би се весла покретала час живље
а час лагано мирно већ како песма их води 235
положај мењајућ' свој, окомито на талас
ил' пљоштимице само, ил' би се изненада
заледила у зраку над пеном таласа морских.
Том песмом тело ми бруји о томе срце ми пева
други нек громким гласом сву опевају муку¹⁸ 240
јуначних Данајаца¹⁹ у ратовима славним.

ХОР:

Прво зачух да мудри певају о Европи²⁰
како је Феника кћи из двора, из родног Тира
преко сланога мора на шумовит доспела Крит
право у храм Зевса кога су Курити²¹ стално 245
од гнева Кроновог крили трупкајући док плаче
и одгајали брижно²²
тамо је Европа Зевсу троје родила деце
која наследише власт над богатом им земљом.
Потом и другу зачух, како краљевска кћи
Ио из Аргоса златног зарад љубавног плама 250
рогове кравље доби а родну изгуби груду.²³
Али ће, добра жено, Богови према теби
збиља милостиви бити, ред ће се вратити опет
нећете синови дични заборавити никад,
нит' ћете деда Бучни на цедилу оставит. 255
Убрзо ће се окончат' сва ова беда и мука
што ти злоставља род – своје наћи ћеш опет.

(57)

ИПСИПИЛА:

Езопову је ћерку, Егину, зграбио Зевс
као орао сури и у канцама је носећ
однео до Еноне то је у заливу пустом 260
који је погодан врло за Афродитина посла
завео, узевши цветак жељу мужева свих.
Срећа напусти Прокру када је ловац муж

случајно грешком уби мислећи да кошута јесте
 слане је ронио сузе туробне певајућ песме 265
 о пропасти што га снађе.
 Ал' која то може китара, лира, ил' муза нека
 опеват моје боле, сузе, трептаје тела.

ХОР:

О Зевсе немејски са ове родне груди
 да ли нам можеш рећи шта раде странци они 270
 у Пеплонима дорским, то збиља јасно видим,
 на дворац што помно мотре из оне мркле шуме?

Улази Амфиараос са два-ћри њосланика.

АМФИАРАОС:

Зло је напуштат' земљу кад непријатељ је свуда
 к'о лађу препуштену валима хучног мора,
 а успут поглед ти пада на њихове опустеле 275
 и куће усамљене и нигде не налазиш град
 некога да запиташ да знаш где ићи треба.

(59)

Управо такве тешкоће задесише и мене
 баш на овоме месту крај усамљеног дворца
 на пољу Громовника усред немејске земље. 280
 Да те запитам нешто ропкиња била ил' не
 све ове у корову њиве за овчју пашу само²⁴
 од Флионта²⁵ до Немеје чије власништво Јесу?

ИПСИПИЛА:

Одавде па све до реке Асопе,²⁶ што је зову,
 (која немејску земљу од сикионске дели) 285
 скупа са Зевсовим храмом, Ликургу припада краљу

АМФИАРАОС:

Свежа ми вода треба Боговима за жртве,
 да пут нам покажу прави, а ратницима за жеђ,
 пошто стајаћа никад за то погодна није.

ИПСИПИЛА:

Из које дођосте земље, и куда пут вас води? 290

АМФИАРАОС:

Аргејског смо ми рода, управо из Микене,
 на походу смо бојном, на Кадмов идемо град,
 Тебу зидина тврдих у ратну се уздајућ' срећу,
 а жртве поднети треба чим међа се државна пређе.

ИПСИПИЛА:

Има ли разлога неког, ако питати смем? 295

АМФИАРАОС:

Полиника су Тебанци с' његовог прогнали трона
наша је једина жеља да га вратимо опет.

ИПСИПИЛА:

А ко си ратниче ти, ко ти је часни отац?

АМФИАРАОС:

Амфиар мене зову, Иклеов ја сам син.

ИПСИПИЛА:

Велико твоје је име, а дела можда и већа. 300

АМФИАРАОС:

А шта ти радиш овде, испред зидина двора?²⁷

ИПСИПИЛА:

Краљевског негујем сина, ово детешце мало.

АМФИАРАОС:

Као рођака нека ил' можда робиња јеси?

ИПСИПИЛА:

Дадиља-ропкиња сад, ал' то не бејаш увек

(61)

АМФИАРАОС:

Уграбише те, значи, ко неки ратни плен? 305

ИПСИПИЛА:

Отеше ме пирати и продадоше ме овде.

АМФИАРАОС:

Али шта једна жена на пучини тражити може?

ИПСИПИЛА:

И пучина је боља од даха ледене смрти.

АМФИАРАОС:

Али због чега, зашто, да л' глупост учини неку?

ИПСИПИЛА:

Родитеља сам спасла ал' завет погазих свој. 310

АМФИАРАОС:

Не разумех ти речи иако пророк јесам

ИПСИПИЛА:

Тако ме несрећа снађе, од тад' се злопатим ја.

ОДЛ. 4

АМФИАРАОС:

Род казуј ми свој, које је име твоје?²⁸

ИПСИПИЛА:

Ипсипила ме зову, а одгоји ме Лимнос.

АМФИАРАОС:

Краљица значи си била народу оном женском. 315

ИПСИПИЛА:

Заиста, некада давно, ал' само ропкиња сад.

АМФИАРАОС:

И пре него што он у Колхиду је стиг'о
ти си му била...

ИПСИПИЛА:

Жена, да Јасонова жена. А где је сада он?

АМФИАРАОС:

Ил' сланим стазама морским ил' каменитом земљом. . . 320
негде вредно тумара то само Богови знају.

ИПСИПИЛА:

Несрећа то је за мене и за дечицу моју.

АМФИАРАОС:

Ти значи заче са њим, два му детета роди?

ИПСИПИЛА:

Два сина-ако су жива сигурно су јунаци.

АМФИАРАОС:

Наравно да су живи, доћи ће, наћи ће те. 325

ИПСИПИЛА:

Шта кажеш, ти знаш? Реци ми, реци ми све!

АМФИАРАОС:

Зар ти невоље твоје не наговештавају то?

ИПСИПИЛА:

Не разумех те ништа али не губим наду.

АМФИАРАОС:

Пандорин последњи дарак једини преостаде.

ИПСИПИЛА:

Са њом невоље све мало се дотичу мене. 330

АМФИАРАОС:

Све је, кажу, добро што се добро сврши.

ИПСИПИЛА:

Не разумех те ништа – изгледа премудро збориш.

АМФИАРАОС:

Јер заклетвама нас нашим Богови окувају.²⁹

ИПСИПИЛА:

Једном не одржах завет – платила сам то скупо.

(63)

АМФИАРАОС:

Зевс ће о томе одлучит' а судбина показат'. 335

ИПСИПИЛА:

Ал' ја то учиних дело да родитеља свог спасем

АМФИАРАОС:

Ко зна, можда и мене заклетва окува нека

ИПСИПИЛА:

Да л' је погази тако и наплате долази час?

АМФИАРАОС:

Управо обрнуто – заклетве своје се држим,
ал' на исто се своди, дах хладне осећам смрти. 340

ИПСИПИЛА:

Тек сада не схватам ништа, објашњење ми дај.

АМФИАРАОС:

Смрт се ушанчила тамо – испред Кадмовог града.

ИПСИПИЛА:

Да л' пророчанство је то, или наслућујеш само?

АМФИАРАОС:

Да јесте! Доста о томе, не питај ништа више!

ИПСИПИЛА:

Чему онда тај поход? Чему тај глупи рат? 345

АМФИАРАОС:

Са Адрастом кренула су његова зета два³⁰

ИПСИПИЛА:

Тидеас и Полиник, шта сад то они траже?

АМФИАРАОС:

А шта би, иначе, друго – краљевства да поврате своја.

ИПСИПИЛА:

Зар другог начина нема, зар се оружјем само
може постићи циљ? 350

АМФИАРАОС:

Управо тако, жено – једноставно и просто
братоубилачко клање.

ИПСИПИЛА:

Али због чега сад ти са њима хриш у Хад?

ОДЛ. 1

АМФИАРАОС:

Приморан бејах, жена је разлог томе.

ИПСИПИЛА:

Жена! Зар увек жена разлогом бити мора? 355

АМФИАРАОС:

Прихватила је дар, бљештав и врло драгоцен

ИПСИПИЛА:

Ко јој га даде? Где ли га нађе?

АМФИАРАОС:

Армонију је славном узео онај Кадмос.

ИПСИПИЛА:

А Богови су шта; поштовали тај брак?

АМФИАРАОС:

Кипранка златокоса лично јој дарак даде. 360

ИПСИПИЛА:

О божанској се деци Богови увек брину.³¹

АМФИАРАОС:

А после га узе син јој, Полидор, чини ми се?

ИПСИПИЛА:

Благословен је онај што благослов Богова има,

АМФИАРАОС:

А потом Ламбдак га доби, а он га потом даде...

ИПСИПИЛА:

Лају, детету своме и тако доспе тај дар. 365

(65)

До најнесрећнијег краља тебанског, Едипа оног.

АМФИАРАОС:

Да, а Полиник га после однесе право у Арг.

ИПСИПИЛА:

А због чега га он из тебанског узео града?

АМФИАРАОС:

Како због чега? Па јасно, да наум изврши свој!

То веома лукаво беше, мојој га жени даде 370

те она понуди мене у крвав да кренем бој
иако пророчанство пропаст предсказује јасно.

ИПСИПИЛА:

Ти путевима смрти јасно корачаш сад!

АМФИАРАОС:

Тражила је од мене, сад ратовати морам.³²

ИПСИПИЛА:

Да л' она дарак узео противно вољи твојој? 375

АМФИАРАОС:

У складу са својом вољом – мене ни питала није,
а поуздано је знала да жив се вратити нећу.

ИПСИПИЛА:

Значи свесна је била да ти хрлиш у смрт!

АМФИАРАОС:

Прелеп то беше дарак, предивна огрлица,
само једна је таква а мужева оваквих много. 380

Ал' сада повратка нема – кренули смо у бој,
бесповратни су увек крвави путеви рата.

ИПСИПИЛА:

А чему онда све то, та потрага за водом,
ради залудне жртве кад већ ћеш погинути?

АМФИАРАОС:

Очишћен ступи'т се мора у ложницу ил' Хад. 385

дуговао никоме нисам па нећу ни ономе горе.

Богови добиће своје, оно што припада њима.

ИПСИПИЛА:

Чак и кад нас јасно у хладни терају Хад?

АМФИАРАОС:

Ратницима је увек част и врлина преча
од смрти која је трен док слава вечно сја. 390

ИПСИПИЛА:

Часна је природа твоја а не само ти речи.

АМФИАРАОС:

Амфиароса никад и нико кукавицом звати неће!

ИПСИПИЛА:

Славу ће развејати ветар, заборав пашће на њу³³

АМФИАРАОС:

То је можда и боље, ил' заборављен бити
или, нек' мисле глупак, ал' кукавица никад! 395

ИПСИПИЛА:

Свако бира свој пут, пропасти, части и славе.

АМФИАРАОС:

А извор онај? Где је, куда треба да идем?

ИПСИПИЛА:

На ливади је једној, недалеко одавде.

АМФИАРАОС:

Хоћеш ли нам показат', ја не познајем крај.

ИПСИПИЛА:

Недоличноје, ипак, да жена једна тумара 400
пољима широким, пустим, у непознатом јој друштву.
Друге би морао наћи да ти покажу пут.

АМФИАРАОС:

Никога другог нема – ил' одоше одавде
или се негде крију, у тебе се једино уздам!

(67)

свежа је вода за жртву, заиста, неопходна. 405

ИПСИПИЛА:

Пошаљи ратника неког, он ће пронаћи већ
сељака неког бистрог да му покаже пут.

АМФИАРАОС:

Чим начују сељаци бат чизама ратних
одузме им се језик, а још кад угледају
у оклопу ратника, странца, пресеку се им се ноге. 410

ИПСИПИЛА:

Пастира нађите онда, они страшљиви нису
стазе познаје горске, изворе, потоке бистре.

АМФИАРАОС:

Заиста? Не бих рек'о они несташе први
чим угледају војску, измеђ' стења се крију.

ИПСИПИЛА:

Ипак, заједну жену никако долично није 415
да ван зирина градских са туђом војском тумара.

АМФИАРАОС:

Али у намери доброј то онда зазор није.

Иисийила се обраћа хору.

ИПСИПИЛА:

Савет ми сада дајте шта ми чинити ваља?
ја ропкиња сам само, моја је света дужност
о Офелту да бринем, где да га оставим сад? 420

ХОР:

Одлука је на теби, учини оно што мораш.

ИПСИПИЛА:

Поток није далеко, дете ћу понет' у крилу
а сад не оклевајте, крећите одмах за мнош!

ОДП. 753 Н

ИПСИПИЛА:

Аргејце ћу ја сада до Ахелона одвест'!³⁴

Одлазе.

ХОР:

Извор им ти покажи у ливади зеленој што је³⁵ 425

ОДЛ. 6, 7

свежу да узму воду Боговима за жртве

(69)

да силној аргејској војски пут добар и срећан буде
у миру нам оставе земљу не чинећ' никакво зло
где им одреди Зевс тамо и нека буду
испред Кадмовог града Тебе са седам врата, 430
Полиник нека их води права тражећи своја
напросто, краљевске части, од брата му Етокла.
И кад посао овај са Кадмејцима сврши
ка брдовитој тада Калидоњи кренути треба
и оног дивљег Тидеја устоличити тамо. 435

ОДЛ. 8, 9

јер обојица јесу из свога прогнани дома
 први из Кадмове Тебе а други из Плеврона³⁶
 тумарали су дуго по врлетима се ломећ'
 све док напоскон нису једне олујне ноћи
 све бежећи од плуска до тврдог Аргоса стигли 440
 тражећи кров над главом да у дворишту макар
 Адрастовога двора преноће, кости згреју.
 И балчацима су они мачева својих дугих
 по вратницама снажно лупали као луди.
 О прогнаници јадни синови очева славних. 445
 тукли се к'о вуци, к'о пси за суву кост,³⁷
 зарад постеље само у слами, у штали, свеједно.
 А краљ је са прозора свог помно гледао њих
 како се грабе да уђу к'о неке звери дивље.
 Својих се сетивши кћери што неудате јесу 450
 те се досети мудро како за савет треба
 пророка питати треба баш Аполона – Феба.

(71)

А прилика је добра да кћери своје уда
 управо две их има по једну за сваког јунака
 те им отвори двери краљевскога му дворца 455
 не даде кревет им само пуст, празан, него пун
 са својим ћеркама скупа као што воле хероји
 зетове задоби добре два краљевића дична.

* * *

Потом окупи војску, сав подиже Аргос,
 ратнике – оклопнике, јунаке без мане и страха 460
 и заповедника седам, за свака врата по једног
 ка Кадмовој граду ступају они сад,
 судбину кушајућ своју, у крвав одлазећ бој
 ипак за нас је боље да нам из земље оду
 без неприлика неких онако срећно, у миру. 465

* * *

Изгледа дадоше жртве аргејски ратници сури
 на стази је, ево је опет Ипсипила нам драга
 нешто се пребрзо креће, шта нам то очи виде
 у наручју сад њеном Офелта изгледа нема
 шта ли се само збило то само Богови знају 470

нека невоља, слутим, некакво велико зло.
 Не изгледа ми уопште радосно и чило,
 као да сузе лије образи су јој влажни
 убрзо сазнаћемо шта се то тамо збило.

Улази задихана Ијисийила без Офелџија у рукама.

ИПСИПИЛА:

О несреће ли страшне, зар опет да ми се деси! 475

ХОР:

Кажи нам добра жено испричај шта се збило.

ИПСИПИЛА;

О несреће ли страшне, зар опет да ми се деси!.

ХОР:

О каквој несрећи збориш – говори све по реду?

ИПСИПИЛА:

О несреће ли страшне, зар опет да ми се деси!

(73)

ОДЈ. 10

ХОР:

Где ти је дете малочас с тобом беше?³⁸ 480

ИПСИПИЛА:

Поред мене је било скоро до овог часа
 ал' тада, изненада, к'о да га прогута земља,
 нестале, не видех га, к'о да га више нема!

ХОР:

Кажи нам све што знаш, та, пријатељице јесмо?

ИПСИПИЛА:

Несрећа, несрећа страшна, пропадох, шта ћу сада?. . . . 485
 Изгубљена сам сасвим којим путем да бежим?

ХОР:

Зашто уопште да бежиш, и где би уопште ишла?
 Од чега да се спасеш – судбини побећи нећеш!

ИПСИПИЛА:

Да ми је крилатих кола те да полетим са њима
 некуд високо у етар где неће наћи ме никад 490
 невоље оне што само обрушиле се нису.

ОДЛ. 12+14

ХОР:

Невоља довољно имаш, тешко да терет нових
издржати још можеш, време ти претешко биће.

ИПСИПИЛА:

Где сада, шта сада, издржат ово не могу?

ХОР:

Послушај пажљиво сад, сети се часа и места 495
кад још си са дететом била, тога се присети само.
После већ лакше ће бити, не ћути, говори сад!

ОДЛ. 11

ИПСИПИЛА:

ААА, ААА, ААА, ААА, ААА, ААА!!!

ХОР:

Немој лелекат више, почни зборити најзад!

(75)

ИПСИПИЛА:

ААА, ААА, ААА, ААА, ААА, ААА!!! 500

ХОР:

Збило се што се збило, никакав лелек и плач
преокренути неће тих догађаја след.

ИПСИПИЛА:

Зло неко опет ме шчепа, коначно пропадох сад!
Да л' је то оно старо што ме од Лимноса прати?

ХОР:

Старо ил' ново, свеједно, мани се жено зла 505
смири се, узми ваздух, и испричај нам најзад
како изгуби дете краљевића Офелта.

ОДЛ. 763 Н

ИПСИПИЛА:

Теби ћу поверит', никога другог немам.³⁹
Просто, нисам га нашла, није био на месту
где сам спустила њега, само то, ништа више. 510

ХОР:

А где си спустила њега, сети се времена, места?

ИПСИПИЛА:

На светлозелену траву, поред дрвета једног.

ХОР:

А које друге боје да трава у пролеће буде.

То дрво, које је врсте, чемпрес, маслина, бор?

Да л' усамљено беше, ил' са другима скупа⁴⁰ 515

ИПСИПИЛА:

У наручју га држах док водих Амфиараја

према извору оном ал' је Офелтиса бука,

ратничких чизама бат, звека мачева дугих⁴¹

о штитове округле⁴² и оне оклопе разне⁴³

уплашила веома те је бризн'о у плач. 520

чим га спустих на траву, он, као неким чудом,

нагло се утиша, намах, а ја отрчах напред

да им покажем извор, одмах ту горе беше.

Вратих се веома брзо, то дуго трајало није,

ал' њега не беше више – куку мене сироте!. 525

ХОР:

Офелта не би нигде? Не нађе га ти више?

ОДЛ. 754 Н

ИПСИПИЛА:

Не тамо где оставих њега мирисно цвеће да бере

на мекој седећи трави смашкајући се стално.

(77)

ХОР:

Причај нам, причај нам даље, сада кад нашла си нит!

ИПСИПИЛА:

Али га не нађох тамо – то је истина цела. 530

ХОР:

Да ли си стопе неке угледала на земљи?

ИПСИПИЛА:

Разгледала сам свуда, трчала унаоколо

избезумљена, збиља, али узалуд авај!

Тако и доспех до вас. Можда је неко други

донео дете овде. Ох ти залудна надо!. 535

Залудно траћите дане о ви Богови силни

ред би био да нешто корисно учините –

нађите Офелта малог веселог, живог и здравог!

ХОР:

Смири се Ипсибили, већ ћемо наћи њега.

ИПСИПИЛА:

Али са сваким часом то све теже ће бити. 540

ХОР:

Зашто говориш тако? Никада касно није
да се у потрагу крене ал' не оцако лудо
избезумљено трчат' него темељно, мирно,
тражити прави траг, он нам промаћи неће.

ИПСИПИЛА:

Бол ми замути разум, а страх га одузе сасвим. 545

ХОР:

Намерник можда је неки пронаш'о Офелта малог
те ће га донети овде, то најразложније јесте.

ИПСИПИЛА:

Намерник кажеш неки – мештанин или странац?

ХОР:

Мештанин, домородац, сељак, ратар ил' пастир.

ИПСИПИЛА:

А где је тај сада? Што већ стигао није? 550

ХОР:

Видећеш да ће доћи све Офелтиса носећ'
у наручју ил' можда у некој носиљци малој.

ИПСИПИЛА:

Лажне наде ми будиш, лажима тешиш мене.
тај што дете је наш'о задржаће га за се
ако без порода јесте, или га нека звер 555
растрже, прождра једног, док се играо сам.

(79)

ОДЈ. 32⁴⁴

ОДЈ. 20-21

пријатељице, жене, а шта сада да радим?

зло, несрећа моја, достигла је врхунац.

Мука занадох сада и без удела свог,

у магли великог зла као слепа тумарам. 560

ХОР:

Ни малу реч'цу наде за пријатељице немаш?⁴⁵

ИПСИПИЛА:

Стрепим за Офелта малог. Ох, само да је жив!

ХОР:

У несреће се збиља једино добро разумеш.

ИПСИПИЛА:

Живот ми поучан беше стога искуства имам.

ХОР:

Да л' си видела излаз? Да ли си нашла лек?⁴⁶. 565

ИПСИПИЛА:

Побећи морам што пре из овог уклетог дворца.⁴⁷

ХОР:

Побећи куда, где? Који ће теби град пружити уточиште?

ИПСИПИЛА:

Нужда и ноге хитре побринуће се за то.

ХОР:

Куле – стражаре свуд' су међе се државне мотре
и када влада мир камоли сада, сред рата.⁴⁸ 570

ИПСИПИЛА:

Свеједно, ма шта да буде, ја побећи морам!

ХОР:

Размисли добро још једном ти овде сама ниси.
Добар савет ћеш увек од пријатељица добит'.

ИПСИПИЛА:

Када би нашла неког да помогне ми у бегу.

ХОР:

Робу у бегу помоћи? То ником не пада на ум.⁴⁹ 575

ИПСИПИЛА:

Да људи, а то Богови могу, невини они воле!

ХОР:

Не маре Богови много за наше невоље жено.

ИПСИПИЛА:

Онда ми спаса нема – пропадох тужно, бедно.

ХОР:

До господарице иди, потанко испричај све.

ИПСИПИЛА:

Поред несреће своје, њено ја изгубих дете, 580
јединог наследника, та другог посла нема
зар да краљица робу помогне, да нађе спас!

ХОР:

Неки излаз постоји о томе мислимо помно.

ИПСИПИЛА:

Крила да ми израсту да полетим у етар.

ХОР:

Не приличи ти уопште очајавати тако. 585
Кукати, запомагат' то теби долично није.

ИПСИПИЛА:

Али рекох већ вама – изгуби се Офелтис!

ХОР:

Срећа о томе нек суди, ускоро све јасно биће.

ИПСИПИЛА:

Ту срећу већ познајем своју, иста је, годинама.

(81)

ХОР:

Изгледа истина ће на видело изаћи, брже 590
но што слутиле јесмо ено Аргејца једног
чет'ри га ратника прате а сви смркнути мрачни

*Долази ѓласник праћен са четири рајника који носе малу носиљку
ируйкајући бучио, док им звецкра бронза.*

ГЛАСНИК I:

О жене немејске где је домаћин куће?

ОДЛ. 34/35⁵⁰

дижите резе брзо и отварајте врата
вести за њега имам одмах их чути мора! 595
Ал' прво сместите одмах, ропкињу ову у двор,
дадиљу краљевића да напољу не дрежди.
Која то безумница саму је остави овде?⁵¹

Из дворца излази ѓосподарица Евридика.

ЕВРИДИКА:

Ко је тај дрски странац што се к'о магарац дере
испред овог двора? Шта он то тражи овде, 600
може ли неко рећи? Ил' можда оглувесте сви
од ове вике и буке?⁵²

ХОР:

Из аргејске је војске вести доноси нове
господарице дична, за мужа ти, Ликурга краља.

ЕВРИДИКА:

Њега у двору нема сад ја сам господар овде. 605
док год се не врати краљ, странци нек мени зборе.

ГЛАСНИК I:

На ливади смо оној Офелта, сина твог..

(83)

... нашли да мртав лежи – гуја уједе њега.

ЕВРИДИКА:

О судбино клета, ако истину збориш!
Ал' откуда се тамо нашло детенце моје? 610

ГЛАСНИК I:

И Дадиља, ропкиња твоја одведе га онамо.

ЕВРИДИКА:

Како, зашто, због чега? Разлог неки постоји,
ничег без разлога нема реци ми брзо да сазнам!

ГЛАСНИК I:

Кренусмо одавде право преко поља⁵³
те путелком стрмим горе на врх брда 615

где је шпиља малена угодна, свежа лети
а топла када је зима, лечилиште неко
кентаурско древно, са водом бистром⁵⁴
к'о створено за жртве.

Али на пола пута дете плакати почне⁵⁵. 620

А ропкиња ова остави га самог
пошто га примири, да седи на трави
без чувара неког, без иког да бди.

Ал' пролећа сваког природа се буди
уз цвеће и пчеле, ласте и лептире, 625

акрепи и гује прекидају сан,
те дремљиво пузе а љутите врло,
као људи неки што ујутру јесу
за свађу орнији и шарене гује⁵⁶

у сличном стању када се пробуде, 630

кад сунчани зраци натерају њих
да из гнезда својих из угодног хлада⁵⁷
из свежине сенке у свет широк крену.

Дођосмо до зденца напунисмо зделе,
заповедник наш подиже тад руке. 635
настаде тишина, света, за молитву:
“О небески Зевсе што путнике чуваш
о Богови светли благослов нам дајте

(85)

неки знак на небу, у ватри, у води
у нечему макар, доказ добре воље 640
за прегнућа наша јер и поход ратни
на крају крајева, у пут неки спада
“кад циљ удаљен је као Кадмов град”.
Потом мало воде неколико капи
одливати почне из заветних здела 645
у почетку споро а после све брже
помно гледајући пребледелог лица.
Кад оконча ово онда жени приђе
те прво је њен напунио ћуп
а онда се нагло укрути некако 650
непомично оста стајати у месту
стакластог погледа, ал’ не преплашеног
већ к’о кад се неком зле остваре слутње
а онда се нагло трже, и одскочи
и, баш као муња, истрчи из шпиље, 655
а ми, сви за њим без иједне речи.
Разлог хитње ове открио тад нисам
већ касније, доле кад видесмо знак.
Трупкање је наше, бат чизама ратних
низ камену стазу, стрму, шљунковиту, 660
узбудило шуме, увале и поља:
Прхнуле су птице, бежали зечићи,
веверице, куне, сви сисари мали
и не они само, сећам се да зачух
гроктај дивљег вепра, ломљавину грана. 665

ОДЈ. 18

Али гују једну из оближњег гнезда
у дубоком хладу распукнуте стене
то узбуди много, заиста наљути,
те излазит поче из својега стана.
То трајаше дуго јер дугачка беше 670
зелена и жута змај-змија шарена

гледала је бесно сиктала је злобно.
 Два ратника, она што најближа беху
 застрашени врло ил' искусни можда
 застадоше у трену као залеђени 675
 док змија је хитро низбрдо кренула
 стазом стрмом оном којом смо се пели

(87)

право према месту где је дете било
 као да вођена неким Богом беше
 застаде предњим, усправивши тело 680
 погледа га бесно, те сиктајућ' стално,
 рачвастим језиком палацаше брзо.
 Ал' весело дете пажњу не обрати
 на шарену гују већ је цвеће брало,
 дах ледене смрти осетило није.. . . . 685
 Гуја приђе ближе, засикта снажније,
 а ратници они што најближи беху
 одапеше стреле ал' на жалост, авај,
 промашише циљ. Амфиареј, ипак,
 иако би даље, сигурне је руке 690
 и оштрога ока, те је стрелом оштром
 погодио змију баш право у врат
 стропошта се она, трзаше се мало
 ал' убрзо потом потпуно умири.
 Обасјани надом потрчасмо тамо 695
 где Офелтис беше ал' прекасно, авај –
 отров беше бржи од те стреле, муње,
 кад је тело мало много га не треба.
 И тако, међ' цвећем лежало је дете
 насмешено, мирно, баш као да спава,. 700
 Сав опхрван тугом заповедник наш
 безживотно тело подиже високо
 потом га загрли, у наручју стеже
 а онда га стави у ковчежић дрвен
 ал' скупочен врло, на носиљку смести 705
 допреми га овде да тугујеш над њим.
 И тако, краљицо, дође најзад време
 да правичном љутњом бес искалиш свој
 на робињи овој што га неразумно
 остави на пољу без заштите сваке. 710

(89)

на пустој месту где опасност увек,
нека смртна, вреба сваког нејакога.
Све рекох ти редом баш како се збило.

То гласник рече и оде.

ИПСИПИЛА:

О несрећо клета што надамном лебдиш...

Евридика се приближава, нагиње над носиљком.

ЕВРИДИКА:

Мило моје дете, малени синчићу 715
ти у Хад сад сиђе, међ' сенкама блудиш.
Напусти ме тако, остави ме саму
ја од туге копним, несреће велике.

ХОР:

Твој бол велики је, туга предубока
жалост неизмерна, несрећна краљице! 720
Жалост неизмерна, о, краљице наша!

ЕВРИДИКА:

Која судбина клета, који то демон зли
одузе светлост ти ока, шчепа из наручја мог?
Сенчица сад твоја подземним хадовим царством
са другима тумара – а мене остави саму. 725

ХОР:

Велики твој је бол дубока туга твоја
неизмерна ти жалост несрећна краљице наша!

ЕВРИДИКА:

Тугујте сада са мнош, слане роните сузе,
да сенчици Офелта олакшају се муке!

(91)

детешце мило моје, биљчице мог живота 730
ускоро би била моћни храстов грм
бранитељ свог дома и штит отаџбине
и дика Немеје и понос Апије целе.

ХОР:

Ледене смрти дах, жуто-зелена гуја
отровом својим црним животни угаси плам. 735

ЕВРИДИКА:

Детешце моје мало остављено би само
на оном ужасном месту нико не беше крај њега
да му заштити живот, о туго голема моја!

ХОР:

О да судбине клете, о да демона злог,
отесте нам Офелта о туго голема наша! 740

ЕВРИДИКА:

Детешце моје мало, утехо живота мог
топлото загрљаја, извору мајчине среће!
Ускоро доћи ће отац са играчкама новим
препун среће ће одмах тражит' да играш се с' њим,
ал' место да чује ти гласе, радосни смешак слатки. 745

(93)

наћиће само телашце немо, глуво и мртво.

ХОР:

О да судбине клете, о да демона злог,
о да несреће следе, узеше дете твоје!

ЕВРИДИКА:

Која је моја кривица, у чему погреших ја
реците Богови сад? Због чега украдосте њега, 750
светлост очију мојих, плод живота мога.

ХОР:

Нити Богови вишњи, нити смртници неки
узрок су твоме јаду, и разлог смртни ти сина⁵⁸.

ЕВРИДИКА:

А ја не мислим тако! Кривац је овде међ' нама
стоји и дрско гледа неизмеран ми бол. 755

ХОР:

Шта то краљице збориш! Ко је тај овде међ' нама?

ЕВРИДИКА:

Управо робиња ова купљена ко зна од куда
која олако увек сузе проливати уме.
Платићеш сада скупо пропаст детета мог 760
својом ћеш смрћу тако злочин окајат тешки,
правди измаћи нећеш – ја ти јамчим за то!

ХОР:

Не дај се Ипсицило! Немој ћутати више!⁵⁹

ЕВРИДИКА:

Ма шта да каже она то извесно лаж биће!

ИПСИПИЛА:

Краљице моја почуј, увек кад гнев и бес 765
 обузму неког човека, сети се Херакла само
 кад је у махнитом бесу своју побио децу,
 разложност веома самње, разум помуте њему,
 Ти сад изгуби сина, јединца, још дете мало,
 и део разума с' њим, као што обично бива 770
 у свакој муци тешкој, зато и збориш тако.
 Веруј ми, мање од тебе Офелта волела нисам.

ЕВРИДИКА:

Безумна, дрска жено ти још смелости имаш
 о разложности да збориш и да смирујеш мене,
 велиш разум ми мутан истину сагледат' неће. 775
 Сад почуј грехове своје, све, набројане редом:
 Први твој јесте грех што дворац напусти овај
 и то сина ми носећ' а да ме питала ниси,
 нити ми рекла куд' идеш к'о што ти дужност беше.

(95)

Други твој јесте грех што отрча к'о луда,. 780
 као да мушко ниси видела годинама,
 к'о да је проклела тебе она Кипранка силна,
 са ратницима страним сама, још дете носећ,
 и то у пустару хрлећ', по камењару оном.
 О да безумне страсти! Зар си желела тамо 785
 да свима редом се подаш, онако, плачућ' од туге
 за твојим Лимносом родним и песковитим жалом?
 Трећи твој јесте грех што кад стигла си већ
 скоро до зденца оног пут си показат' могла
 руком ил' штапом неким а ти са дететом остат'. 790
 Четврти твој је грех кад већ била си горе,
 покрај зденца у шпиљи, и све показала њима
 што ниси се вратила одмах већ ти остаде дуго
 пунећи крчаге неке к'о свештеница служећ'
 док јадно дете је било напуштено и само,. 795
 Глупавост обичај има да другу глупост следи
 глупачку поворку чинећ' која судбину куша,
 несрећа стога увек Богова није хир
 или судбине клете већ глупавости плод

и то не једне већ многих, целог глупачког ланца 800
 Највећи и јесте грех глупав и упоран бити
 зато се не надај робе, милости за тебе нема'!

ХОР:

Чувај се Ипсипило! Сад мудро зборит мораш,
 ред ето, сад је твој, прави да одговор даш.

ИПСИПИЛА:

Малопре ратник дође, свежу затражи воду 895
 Боговима за жртве и срећу аргејској војсци
 Амфиарос се зове, војсковођа и пророк.
 Без икаквог је страха, са дететом у крилу
 одох до извора право али пред самом шпиљом бука
 и чизама бат, ратничких, оковаких,. 810
 уплашише детенце те оно бризну у плач.
 Покушах да га смирим ал' све узалуд беше

(97)

док га не спустих доле стално је ридало јадно
 Ал' изненада, у трену, чим се на трави нашло
 нагло престаде плакат' и, смешећи се слатко, 815
 играт' се започе оно берући пољске цветиће,
 љубичице и спарти⁶⁰ стога га оставих доле
 и не губећи време отрчах брзо до других.
 Вратила сам се одмах чим горе се оконча све.
 Остало, шта да ти кажем, познато ти је већ. 820

ЕВРИДИКА:

Значи признајеш сама грехе све своје редом
 које јединцу моме црну донеше смрт?

ИПСИПИЛА:

Не налазим да ја сам икакав учинила грех.

ЕВРИДИКА:

Зар пре одласка ниси требала питати мене?

ИПСИПИЛА:

Помоћи морала сам ја у стварима светим.. . . . 825

ЕВРИДИКА:

А Офелта си, онако, оставила да сам се
 о себи брине и пузи по камењару оном
 и то баш у пролеће кад се камењарке⁶¹ буде?

ИПСИПИЛА:

Плач је сметња за жртве, једно не иде с' другим.

- ЕВРИДИКА:
 Ти си имала дете и ти изгуби њега! 830
- ИПСИПИЛА:
 Не изгубих га ја већ ми га уграби судба!
- ЕВРИДИКА:
 Изгледа “судба” слична сад ће уграбити тебе.
- ИПСИПИЛА:
 Не судба већ несрећа, ако проричем добро.
- ЕВРИДИКА:
 Проричеш веома добро, вежите јој сад руке!
- ИПСИПИЛА:
 О Дионисе, о Боже! Помоћ ми пружи брзо! 835
- ЕВРИДИКА:
 Кривцу помоћи нема од Богова или људи,
 другог немају посла већ да помажу такве.
- ИПСИПИЛА:
 Ти баш упорна јеси да ме умориш, дакле?
- ЕВРИДИКА:
 То што урадила си исто ће ти се збити,
 ма како да се звало: несрећа, судбина, правда, 840
 само то, ништа више, само то ништа више.

ОДЛ. 760 Н⁶²

- ИПСИПИЛА:
 Мудрији увек је онај ко се од гнева клони.
- ЕВРИДИКА:
 Никакав гнев већ туга, то сада тресе мене.
- ИПСИПИЛА:
 И ти си жена, ваљда, а не краљица само,
 те ти је познато стога да расположење и ђуд 845
 брзо се мења у нас, то прво лакше од другог
 јер плићи корен има, зато те краљице молим
 немој кривити мене сада кад си у болу.

(99)

ОДЛ 22+60 (А)⁶³

- Поземљар имати мора увек водича доброг
 ум да господар буде а дела само слуге 850
 мудрост да увек нас води а не наглост и гнев

јер то је управо оно што нас од зверова дели
и од животиња других, разум, свемоћни, сјајни.⁶⁴
И нисам ја твој кривац, како би Богови рекли,
иако изгледа тако, кад се површно гледа 855
очима само, а не у јасном разуму светлу,
већ зла његова срећа, која изгледа, увек,
радњу, делање своје, веома вешто скрива.

ХОР:

Храбро и умно збориш, само настави тако!
Мудрост желимо чути – процена тад је лакша. 860

ОДЛ. 22+60 (В)^{65, 66}

ЕВРИДИКА:

Зар допадљив говор, све те предивне речи,
повратити сад могу Офелта мог, из хада.

ИПСИПИЛА:

Ти си упорна збиља у тој намери својој
да ме живота лишиш, пошто овако гневна
заиста способна ниси да јасно, трезвено мислиш 865
не кажеш ништа, ћутиш? Зар одговора немаш?
Или се можда чудиш што не стрепим и дрхтим
од смртнога даха? Погрешно ти мислиш
да убих ти чедо, та ја га одгојих
у наручју своме и волех га много 870
к'о да беше моје, ко да га ја родих
о Аргосе, лађо с' педесет весала

(101)

што плаветним прамцем плави талас сечеш
докле трпет морам, неправде и зло
о синови моји! О, пророче мудри 875
Еклов сине дични, убити ме желе!
Дођи и помози јер управо ти си
повод свему био, спаси ме од смрти,
од страшнога клања непотребног збиља.
Дођи сад, помози, заклет сведок буди. 880
пошто случај овај познајеш ти добро
а она, тужилац, прихватиће тебе
јер ниси пристрасан и истину збориш
Добро ако нема нико шта да каже
никог да помогне радите стражари 885

сад посао ваш водите ме одмах.
Залуд поштовање, залуд сав мој говор,
кад закона нема – залудно је све!

Улази Амфиарас.^{67, 68}

АМФИАРАОС:

Застани краљице у смрт ти не шаљи
ову сад пред нама пошто јасно видим. 890
да отмена јеси, и поред свог бола,
врла, племенита по природи својој.

ИПСИПИЛА:

Амфијаре дични ничице ја падам
и пред тобом клечим грлећи ти ноге,
к’о Богу и’л краљу кад заштита траж’ се,⁶⁹ 895
у име твог дара што Феб ти гд даде
највећег, пророчког, и што си стигао
у пресудном часу за одбрану моју
ослободи мене од оптужбе страшне.
Везану ме сада пред ногама видиш, 900
живот ћу изгубит’ што помогох вама
странцима иа путу и у служби светој.
Поштен пошто јеси, поштено ћеш делат
јер ако ти, у овоме часу, изневериш мене
бићеш за сав Аргос и за све Хелене 905
брука и срамота, страшно понижење,
0, пророче мудри што у светој ватри
судбину данајску ти умеш да читаш
одговори овој горопадној лепо, све по реду
како је Офелтис, напустио нас, отишо у хад, 910

(103)

јер био си сведок, очевидац свега
стога све и знаш она сада тврди
да сам ја намерно убила Офелта
да сам јој намерио опустела дом

АМФИАРАОС:

Познавајућ срећу која тебе прати 915
предвидех ја одмах развој догађаја
који су следили после смрти чеда
те пожурих одмах да ти помоћ пружим
у несрећи твојој, ал’ не снагом, силом
него поштовањем истине и правде. 920

Ружно би било, да иако свестан
 добročинства твог, будем равнодушан
 у овоме часу, да и не покушам
 да ти добром вратим, добро што ми пружи
 у одсутном часу кад нам тешко беше. 925
 А сада нам лице странкињо покажи
 јер Хелени мени приписују мудрост.
 И заиста жено, природа је моја
 управо баш таква – ништа ја не видим
 до вредности правих, само то ће увек. 930
 пажњу ми привући, само то постоји,
 остало је варка ил' безвредна ствар.
 (*Сада се Амфиараис обраћи Евридики*)
 Помно сад ме слушај, брзина је добра
 кад бежиш од звери, разжареног лава
 ил' убице неког, ал' када се суди 935
 жени ил' човеку кад се вага живот –
 – одлучује смрт – брзина је зло.

ЕВРИДИКА:

О странче из Арга, суседне нам земље
 ја заиста, досад, видела те нисам
 ал' сам чула гласе о мудрости твојој⁷⁰ 940
 и горим од жеље да ти чујем речи
 ако то сад желиш јер невредан ниси.

АМФИАРАОС:

Све муке и јаде све невоље црне
 несрећнице ове што међ нама стоји
 сад желим краљице да осмотриш добро. 945
 и није намера моја ној да помажем сада

(105)

већ да помогнем правди и да истина само
 сад на видело дође, јер лажи много се гнушам
 пошто поштујем Феба чијом вештином се бавим
 док пламти пророчка ватра и жива лије се вода. 950
 Присутну натерах ја да ме води до воде
 свеже, бистре, за жртву, леваницу, за Зевса,
 да поход на Кадмов град Аргејцима олакшан буде
 на захтеве упорне моје после нећкања дугог
 пристаде ова пред нама те нас поведе све. 955
 скупа са сином твојим, Офелтисом у руци

све до извора оног у шпиљи на брежуљку
 али детињи плач ремети свету тишину
 која је обавезна кад се приносе жртве,
 те остави га на трави а оно, к'о чудом неким, 960
 одмах заћута, намах, брзо к' нама се врати,
 Ал' тада гуја једна промоли се из сенке
 оближњег камењара те се стушти ка месту
 где седео је Офелтис и мириспо цвеће брао.
 Сви скупа гледасмо приказ, бејасмо ужаснути,. 965
 трчасмо к'о без душе да препречимо јој пут.
 Брзо одапех стрелу која усмрти зло
 али прекасно беше – твој син издахну већ.
 Смрт та била је мени и Аргејцима свим
 предзнаком оних смрти које долазе к' нама,. 970
 предводник мрачне колоне, први ратни губитак,
 и стога твога сина не називам Офелтис –
 – Археморос⁷¹ га зовем почетком смрти свих
 јер ће већина нас усахнути к'о поток
 у врелом летњем дану пред зидинама оним 975

(107)

које подиже Кадмос, и нико упознат неће
 повратка радосни пут, заправо, скоро нико,
 пошто ће од нас седам, седморо против Тебе,⁷²
 заповедника војске вратит се само један –
 Адраст, натраг у Арг, само он, нико више!⁷³ 980
 Даље о томе нећу, остало и сама знаш
 и због тога се, жено, сада на делу покажи.
 Смртника без бола нема, наћи се не може такав⁷⁴
 час сахрани он чедо а час ново већ створи
 а онда крене у Хад, у земљу, земља да буде, 985
 јер жетеоци смо ми, и жетеоци и жито,
 живот косити треба к'о класје препуно зрна⁷⁵
 неки нетакнут оста други покошен буде
 један јесте, постоји, другога нема више.
 Дужност преоста једна аргејским ратницима. 990
 да сахранимо ти дете, дозволу зато нам дај.
 И неће трајати жалост, само тај један дан
 смртници стално ће жалит' тежак губитак твој
 Архемор славан ће бити, бесмртно његово име,
 погребна такмичења, само њему на спомен, 995
 на овом управо пољу где је умро Офелтис

Архемор роди се славни, изазов велик' ће се за част
 да победничким венцем, зеленим, целеровим,⁷⁶
 своје оките главе – то игре немејске биће!⁷⁷
 Сви ће се сећати њега к'о Архемороса славног. 1000
 јер он беше тај први у ждрело смрти што уђе
 још овде на тлу Немеје
 стога, ти жену ову кад већ невина јесте

(109)

одвежи овога часа, за твоје, краљице, добро
 окончај мржњу своју јер ће будућност тебе 1005
 славити као твог сина, Архемороса дичног.

ЕВРИДИКА:

Блиставо ће те, дете, сада сахранити овај
 врли и умни муж, те ће ми тако тај бол
 што те изгубих рано малчице смањен бити.
 Дела извиру људска из природе им саме: 1010
 зло се упознати треба да би правичан био
 у складу са својим животом.
 Умноме веруј увек, глупавом како се узме,
 а неправедном никад пажњу поклонити немој.
 Нећу усмртити ову док се не врати Ликург
 а онда ће о томе одлучити сам краљ. 1015

(На Евридикин покрет сцџражари одвезују Ипсиџилу)

А сада у дворе се враћам, да у самоћи, тихо,
 плачем над милим сином, Офелтом мојим малим.⁷⁸

АМФИАРАОС:

Поздрављена ми буди, о Ипсиџило мудра,
 припремити сад морам погребџо такмичење.
 За живот се не брџни – Богови добре воле. 1020
 Дџжите сад ковчежџи и брзо следите мене!

Амџиараос џраћен рајџницима одлази.

ИПСИџИЛА:

Добро нека те прати срећу заслужујеш већу

ХОР:

Добро је кад се добро на крају оконча све,
 спасила си свој живот, или тачније можда,
 спасао те је онај премудри војсковођа 1025
 шта ти је сада опет? Зашто си немирна још?

(111)

Да ли због несрећног и изгубљеног Офелта
тугујеш ти још увек – остаде још ти бол!

ИПСИПИЛА:

Туга ме тишти још како због несрећног малог
тако и због мене саме пошто како изгледа. 1030
муке моје још – чусте јој задње речи:
"Нећу усмртит ову док се не врати Ликург
а онда ће о томе одлучити сам краљ",
као да не зна она каква ће одлука бити.
Живот о концу ми виси, како би ткаља рекла. 1035

ОДЈ. 63

Упорна много је она, убедит' свога ће мужа
те ће тако краљ Ликург о судит' мене на смрт,
јер кад је краљица већ, сурова била толико
тај краљ биће још више.

Коме још на ум пада да са робом неким. 1040
поступа као са равним Амфиараос само!
Спасао ме је већ једном – ускоро ће и опет⁷⁹
али ипак још више у тебе Бучни се уздам
што својим лађама брзим запениш море слано
хажи ми шта да радим како да поступам сада 1045
како да избегнем дах ледене, црне, смрти?

ХОР:

Немој да разум стално замрачујеш том тугом
живот ти збиља вечно неће наopak бити.

ОДЈ. 57

један Бог је, да знаш, спасао тебе већ.

ИПСИПИЛА:

Истину збориш, збиља, Дионис а ко би други? 1050
Пошто управо он је корен нашега рода
и заштитник свих нас, и мене и деце моје
синава мојих дичних, ако су живи још увек.
Ма не, шта ја то причам знам да живи јесу
пошто се мајчинско срце не може преварит' никад. 1055

Рекавши њо Ијсипила улази у двор.

ХОР:

О двапут рођени сине небеског громовника

(113)

О Дионисе, о Бучни што по гајевима скачеш
и плешеш са баханткињама верним
да камена тресе се земља и море хучи и пени,
и јече брује брда док пун и сјајан месец 1060
борове обасјава шуме, мирисне, живота пуне,
дођи, Ипсилили помози, она је семе твоје
и то од Тоанта право, те ослободи и њу
и њене синове дичне, што прауници су твоји,
сва изгубљена лета поврати сада њој. 1065
Спаваше мирно Бог на жалу хучнога мора,
црна и дуга коса на плећа му падаше снажна
а огрнут је био дугим, пурпурним, плаштом...
Појавише се пирати... зла их доведе судба.
чим угледаше њега решише да га отму... 1070
зграбе га, у лађу ставе... и почеше га везиват'
ал' везе падаше саме док он је седео мирно
смешкајућ' се очима црним... винова лоза црна
стаде прекривати лађу... а вино опојно слатко
поче тећи по њој божански ширећи мирис,. 1075
а тамни још се бршљан око катарке ови,
раскошан, расцветан, бујан са плодовима касним
хтедоше да га пуне али прекасно беше
Да је то Одисеј био рекао тад би ово:
"Каснио је пиратска багро за сваки договор сад 1080
воља вам борити се, воља вам бежати некуд
али тако ми Зевса леденом даху смрти
нико утећи неће, нико утећи неће".
Ал' он не беше смртник него бесмртни Бог
те се у косматог лава у том претвори часу... 1085
вођу им зграби и прождра а остали су хитро
поскакали у море ал' не побегоше судби
постадоше делфини, баш пријатељи муза
који му од тада стално, музичку прате лађу

(115)

по путевима сланим хучног и бучног мора.. 1090
Као прогнанник онда ти се у Египту нађе.⁸⁰

ОДЛ. 58

потом у Фригију оде где те је лечила Реа
тајне ти открила све, посебно велику ону
како да криком владаш, о Бакосе, о бучни!

Евридика излази из двора.

ЕВРИДИКА:

На гроб свог сина идем жртве да мртвачке дам 1095
дарове погребне носим и бол, нови, свакога дана.
Шта преоста од суза за мајку без сина свог

ХОР:

Исправно краљице збориш ал' ипак је велика част
што сви му Аргејци они и војсковођа им, пророк,
ново подарише име за вечни спомен и славу. 1100
Међ поземљарима свим познат занавек биће
као Археморое славни, први од свих што паде,
Бог покрајине биће, добро божанство наше.

ЕВРИДИКА:

Мала је утеха мени загробна част и слава
милога ми Офелта, јединога детета мога. 1105
Прогласише га Богом, па добро, нека им буде,
али сто пута више волела бих да жив је,
да расте, снажнији бива, а ја да га радосно гледам
у овом мом смртном животу, но што ће вековима,
рекоше, широм Хеладе, за друге бесмртан бити. 1110
Зовите странце оне што их угостисмо јутрос, праведног
поштујућ' Зевса и гостољубље свето.

ХОР:

Ево их, излазе већ, приступају ти сада

(117)

ТОАС:

Дохитасмо ми одмах, жеље су, краљице, твоје –
заповести за нас, "дужност пре задовољства". 1115
тако нас учише Орфеј, изволи, питај нас све

ЕВРИДИКА:

Тражите гостопримство, само то, ништа више?

ТОАС:

Само за ову ноћ, иако видим да сада
рухо жалости носиш, погребне дарове држиш,
прави то није час за разговор са тобом. 1120

ЕВРИДИКА:

Није то никаква сметња да обичаја се добрих
краљевства свога не држим, закона људских и божјих,
да се странцима увек прибежиште и заклон

од свих недаћа пружи, невоље, ма какве биле,
разлогом не могу бити да се не поштује ред. 1125
Мој бол, само је мој ни с'ким га не могу делит'
нико други од њега оштећен бити неће.⁸¹

ТОАС:

Доброту ће краљице запамтити Богови сви,
и, ваљда, добротом вратит, питао бих те нешто?

ЕВРИДИКА:

Не оклевај онда младићу, питај, рећи ћу све! 1130

ТОАС:

Одежду жалости носиш, погребне дарове држиш,
тугом одишеш цела! Род неки, близак, ти умре?

ЕВРИДИКА:

Ближи не може бити – син мој напусти мене.

ТОАС:

Болест нека га уби? Ил' можда друго нешто?

ЕВНИОС:

Зла га уједе гуја и њен отров га уби. 1135

ТОАС:

Зар гуја у двор да уђе, поред ласица ових?⁸²

ЕВРИДИКА:

На пољу се то збило, кад усамљен је био.

ТОАС:

Како до поља оде? Ко ли га одведе тамо?

ЕВРИДИКА:

Ропкиња одведе га она што му дадила беше.

ТОАС:

Али због чега и зашто? Шта је радила тамо? 1140

ЕВРИДИКА:

Аргејце одвела је до извора у шпиљи
да воду за војску узму и у тренутку једном
остави дете само, и зло тада се деси.

(119)

ТОАС:

И тако, њеном кривицом ти своје изгуби дете?

ЕВРИДИКА:

Тако изгледа само, ипак је она без кривње, 1145
али о свему томе одлука краљева пашће.

ТОАС:

Аргејцима је, значи, помоћ пружила она
ал' пропаст детету твом. Како то намере добре,
поштена, исправна дела, толико рађају зло?
Као да играчке јесмо у рукама Богова силних? 1150

ЕВРИДИКА:

Хитам, одлазим сада, до гроба стићи морам
злосрећног сина мога, такмичење ће почет'.

ТОАС:

Зар ти га сахранит нећеш? Како, због чега то?

ЕВРИДИКА:

Аргејски ратници славни, све војсковође оне⁸³
на Кадмов што кренуше град, Тебу са седам врата, 1155
преузеше ту дужност да сину ми укажу част
да се на његовом гробу такмиче, к'о што је ред,
на гробу славног јунака, јер веле да он је први,
предводник мрачне колоне јунака без мане и страха
који ће право из града Кадмовог, у царство оно 1160
у коме сунце не сја, вредне не зује пчеле,
цвркут се не чује птица, опојни пој славуја,
ил' песме жетелаца, млинара, и жена вредних
док месе тесто и хлеб, који, када се пече
опојни мирис шири. Ни звука веселе фруле, 1165
пастирске, тамо нема, ни мекета јарића,
нит' блејања оваца, тамо се чује само
пенушање леденог Стикса, ил' хук Пирифлетона,
ил' они сабласни звуци с' језера Ахеронтског
у коме и нема риба, већ оних утвара само 1170
којима изгледа више прија ледена вода
од Асфоделских пољана где је велика гужва,

(121)

сви они силни јунаци тискају сад се тамо
јер крај свакога пута, сваког похода ратног,
увек води у Хад, те можда из разлога тог, 1175
несрећне утваре оне, кости без крви и меса,
жиле и нерви само, у Ахеронт сад скачу
блудећ по водама мутним, да би створиле места
за све оне што хрле, за придошлице нове,
јунаке без мане и страха, које ће ускоро пасти 1180
испред Кадмовог града, испред зидина Тебе,

испред тих седам врата која не воде тамо
 где су мислили они, у славу и богаство
 него у хладан, сеновит, страшни, ужасни Хад.
 Баш тако, они сад веле да Офелт је што паде 1185
 под зидинама Тебе ал' на немејском пољу,
 и управо ће ти сада, она славна седморка,
 "седморо против Тебе", борит за целеров венац
 победнички, мог сина кога назпаше они
 Архемор, први од смрти – да, мора то заиста јесте, . . . 1190
 а игре зваће се ове немејске, док време траје.
 А бориће се к'о живи иако већ су мртви
 к'о што је мртав свако који у поход крене,
 тај бесмислени, ратни зарад лудила, славе.
 Досадиле све су игре мушке, што зову њих, 1195
 у пропаст увек воде ил' макар у несрећу неку.
 А све благо на свету утешит' не може мене
 кад свога изгубих сина на тако бесмислен начин.

(123)

ТОАС:

Значи то беше разлог због кога си сопствену дужност
 ти сад препустила оном пророку – војсковођи? 1200

ЕВРИДИКА:

Амфиараос мене замоли веома лепо да част му
 укажем ту, да ми сахрани сина, Офелта, мило дете,
 и да на његовом гробу, погребне игре буду
 велико такмичење највећих јунака Арга
 у славу, како он каже, Архемороса дичног, 1205
 те да на такав начин одужи се бар мало
 за ту несрећу црну што доведе је до нас,
 да ми на такав начин, бар мало, олакша муке.

ТОАС:

Велика то је слава, узвишена та част
 када толики јунаци, славни широм Хеладе, 1210
 и целим архипелагом, на сахрани биће ти сина!

ЕВРИДИКА:

Туга моја због тога умањит се нимало неће.

ТОАС:

Тачно, истина је то! Ничим се мајчин бол
 кад сина изгуби свог, а још сина-јединца,

ублажити не може, мелема слатког тог нема 1215
 за такву рану горку, љуту, да љуће нема,
 али и поред тога молбу ми имамо једну.

ЕВРИДИКА:

Молбу ти странче имаш? Говори, слушах сад!

ТОАС:

Жеља нас обузе једна веруј ми, веома часна,
 за славу твога сина желимо борит' се ми. 1220
 И ако Богови светли победу подаре нама
 та посвећена биће не нама, него Офелту,
 да тако на скроман начин ми одужимо ти дуг
 за гостопримство, топлину, за све добротe твоје.

ЕВРИДИКА:

Почаст је то за мене, почаст и задовољство 1225
 али прописи неки, правила, обичај, ред
 увек за све постоје, за игре посебно ове
 аргејски ратници само имају право оно
 бирања учесника што се такмичит' могу –
 не сви, већ само они што најдоличнији јесу. 1230

ТОАС:

Из разлога управо тог од тебе услугу тражим
 да нас узмеш у пратњу к'о пријатеље ти драге,
 јер свакоме оном који пратилац краљице јесте
 право се дати мора да такмичи се на одру.

ЕВРИДИКА:

Веома добро збориш, исправно, нема шта! 1235
 Али, скрећем ти лажњу, тешкоћа мала постоји.

ТОАС:

Тешкоћа велиш, а која? У чему тешкоћа мала?

ЕВРИДИКА:

Увек су такмичари јунаци славнога рода,
 краљеви, краљевска деца, ратници, војсковође
 познати широм Хеладе и острвима свим, 1240
 олујне слане хероји о којима се песме
 певају вечери сваке уз звуке китаре миле,
 а вас, вас... не зна нико!

ТОАС:

Сазнаће они за нас али и поред тога
 уверена ти буди да отменог смо рода, 1245

краљевског, нема шта, корена јесмо ми!
 За ово што ти сад зборим сведока призивам силног
 ил' боље рећи, Бучног, баш Диониса лично
 заштитника нам рода, заправо прадеду нашег!

ЕВРИДИКА:

Племенит ваш се род из ваше природе види. 1250

(127)

јер поред невоља свих отменост избија увек
 из сваког вашег чина, из саме појаве ваше
 из сваког говора нашег, из свега што видим ја,
 а поуздан сам сведок, бар таквом сматрају мене.
 Ал' све то и важно није, мени довољно јесте. 1255

то што за сина мога борит' се, желите ви
 само се отмена душа, нежно, племенито срце
 сетити тога може. О, родитеља срећних
 такву што имају децу, пристојну, васпитану!
 Дођи ропкињо луда, на ред у дворцу пази 1260
 док одсутна сам одавде, немој да опет нешто
 страшно се поново деси, а ви, пођите са мном!

*Долази Ииспила и засијаје на вратиима, а Евридика, са Тоасом и
 Евниосом одлази ка њољу.*

ХОР:

Здраво нам буди сестро, несрећна Ипсиילו!
 Али шта то сад видим? Ратник аргејски неки
 трчи као без душе, к'о да га звери гоне. 1265
 Шта ли то жели он? Какве новости носи!

ГЛАСНИК II:⁸⁴

Реците немејске жене где је ропкиња она
 која дадиља беше Археморосу славном?

ХОР:

На Ипсиилу мислиш? У двор баш малочас уђе.

ГЛАСНИК II:

Позовите је да дође! Нешто јој морам рећи. 1270

ХОР:

Да ли се несрећна нова на оном пољу зби?

ГЛАСНИК II:

Та зар гласници увек несрећне вести да носе
 дужност би онда та веома несрећна била.
 Овога пута жене слутње вас варају ваше
 добре вести сад носим, зовите да јој кажем. 1275

ХОР:

Ој, Ипсиџило дођи! Изађи већ једном из двора
не бој се, стрепити немој, вести су добре сад

(129)

Ипсиџила се помаља из двора, засијајује на каији.

ИПСИџИЛА:

О пријатељице драге, шта се то напољу збива?
Кад год напустим двор несрећа настане нека
верујте да се плашим да ћу изласком чак 1280
неко изазват зло, реците ми одавде.

ХОР:

Овај присутни гласник дотрча као без душе
да ти поруку добру са оног пренесе поља.

ИПСИџИЛА:

Да л' се завршише игре и ко победи тамо?

ГЛАСНИК II:

Управо, баш у току последњег такмичења, 1285
на самом крају игара које сам пратио помно
Амфиар посла ме к' теби, тако се овде нађох
уместо да сам лепо одгледо све до краја,
“Ал' дужност пре задовољства”, како обично веле
мужеви прве ноћи ако несрећом неком 1290
на девицу налете, “дужност пре задовољства”,
важи за ратнике све, гласнике поготову,
тако ускраћен бејах за задовољство оно
те коначни исход игара, на жалост, сазнао нисам.

ИПСИџИЛА:

Зар је то та вест коју за мене носиш, 1295
због које дотрча овде к'о да те вуци гоне:
ниси видео крај ти си због тога тужан.
Или ти можда тиме прикриваш неко зло?
На добре вести се нисам досад навикла ја
још онога часа када Јасона сретох 1300
одкад децу ми оте и отплови са “Аргом”...

ГЛАСНИК II:

Застани Ипсиџило, немој казивати сада
аргонаутику целу, та ја сам гласник,
жено и ја треба да зборим – укратко, рећи ћу ово:
невољама је твојим, изгледа, дошао крај! 1305

(131)

ИПСИПИЛА:

Ма ти се странче шалиш, исмеваш ли сад мене?

ГЛАСНИК II:

Деца ти само што нису дошла овде до тебе!

ИПСИПИЛА:

Немој ме мучити тако, немој разгарат наде

те их гасити после – најгоре то је од свега!

Не верујем ти ништа! Истину збори сад!. 1310

ГЛАСНИК II:

Ама, заиста жено, целу истину зборим

баш од самог почетка: ропкиња више ниси!

Краљица Евридика слободу подари теби

и то гласно и јасно пред целом аргејском војском,

ратницима свим скупа док су трајале игре, 1315

мртвачке за Архемора – овако све је текло:

Пре почетка игара вола заклаше црног⁸⁵

на жртвенику црном од камена ифестиона⁸⁶

на оном управо месту где Археморос паде.

Потом је пророк наш, Амфиараос дични, 1320

Зевсу поднео жртву, и Боговима хтонским,

да Археморова смрт добрим предзнаком буде,

у шта заиста сумњам – може ли ичија смрт

предзнаком добрим бити, макар и детета малог –

- за поход седморице против Кадмовог града, 1325

Док је зборио то лице му бледо беше,

сузама овлажено, и орошено знојем –

– да ли због велике среће или супротно, можда,

то само Богови знају и они пророци мудри

којима Легин синак такав дарује дар. 1330

Свеједно, ја не марим, за таквим не жудим послем

гласник сам, поруке носим, к'о крилоноги Хермес

(133)

потом ставише грање, лиснато, мирисно врло

испод ковчежића оног са Археморосом малим,

те га запалише после, и пламен се велики диже 1335

и дим се рашири свуда, и најближи кашљати почну

ал' престадоше одмах чим их погледа пророк

Потом скупише кости, није их много било,

у златну их ставише шкрињу, коју је Амфиарај

- краљици предао лично. Чим се оконча ова 1340
 грлати један дрекну: “игре почети могу!”
 Започе такмичење, за победника је сваког
 венац одређен био, зелени, од целера,
 к’о што је обичај увек за све посмртне игре –
 целер је вазда за мртве, маслина, лоза за живе. 1345
 Заборавих да кажем да је краљ, Адраст лично
 одређен венац да стави на победничке главе.
 Песничење је било, прва борба по реду
 Тидеас победи лако – песница му к’о гром –
 – та зар није ономад, голим рукама само 1350
 убио стрица и брата, те се чудио потом
 зашто га протераше из Калидона родног.
 У хрвању је после победио Полиник,
 у стреличеству први беше Партенопеас
 коме ниједна стрела никад не промаши циљ! 1355
 Итеоклес је дискос бацио даље од свих,
 Помедонтас копље, те ред на трчање дође.
 Постројише се тако лаконоги тркачи
 скупа са она два странца који су с краљицом дошли
 виде их Амфиарај, позва их и запита: 1360
 “Ко сте ви странци, одакле? Ратници аргејски нисте?”

(135-A)

- Хеленско носите рухо али одежа некад
 не показује све – сада на одговор чекам!”
 А Тоас овако рече: “Ето, дођосмо овде
 да такмичимо се с вама из поштовања само 1365
 према краљици дичној, њеној несрећи, болу
 да макар на овај начин одужимо се мало
 за гостопримство доброту, за све што учини она.”
 Ал’ пророк упоран беше: “Ког сте јуначног рода?”
 - “Моносандало Јасон славни је отац наш, 1370
 а мајка Ипсипила, краљица острва Лимнос,
 док је прадеда наш наш, Дионис, Бучни лично”,
 у даху одврати Тоас, а пророк запита потом:
 “Какав имате знак, белег ил’ доказ неки
 необориви јасан, за то порекло славно? 1375
 И која су вам имена родитељи наденули дични?”
 – “Тоас моје је име, Евниос брата мога”.
 Одговори тад младић и једним потезом, нагло,
 скиде ланац са врата, златан, врло скупоцен
 те га учтиво, мирно, пророку мудрому пружи 1380

ОДЛ. 776 Н

- "То Дионисов је дар прворођеном сину
што му га Ариадна на Лимносу тад роди
иако Стафила заче још на Наксосу оном
где је остави Тезеј, убица Минотавра".
И тако су ти деца постали учесници. 1385
Само што започе трка они избише напред
к'о ветром ношени неким, и победише лако –
у истом згазише трену међу на крају стазе.
И напуни се пољана, сви су клицали њима,

(135-Б)

и тако овенчани до гроба одоше право 1390
до краљице Евридике што стајала је крај њега
и поклониле јој венце од целера, зелене
и опет, урнебесно, клицање запара небо –
сви благосиљају мајку што победнике роди,
а тада Амфиарај краљици ово рече: 1395
"Господарице дична славног немејског града
младићима ти овим, што част ти одају сину
једну испуни жељу, једину, највећу за њих,
мајку њима поврати, за којом трагају дуго,
то, на ропкињу мислим, дадиљу из твога двора, 1400
слободу јој подари пошто је високог рода
и долично јој није више ропкињом бити.
Веруј ми, захтев тај, и жеља Богова јесте".
"Мудар си Амфиараје", одврати Евридика,
"Пророк си који види кроз маглу будућност 1405
за нас оно у мраку за тебе светлост јесте.
Вољи се Богова никад супростављат не сме
те стога нећу ни ја терати инат са њима:
ослобођена јесте од овог управо часа,
гласника пошаљите да јој саопште вест 1410
да крила слободе стече скупа са синовима".
Зато похитах овде да добру ти донесем вест
а већ за неки трен и синови ће ти хитри
долетет к'о соколи овде те срећа потпуна биће

(137)

ОДЛ. 761 Н⁸⁷

Мислим да смртницима боље се не може збити. 1415
од обрта оваквог, и стога, свако док живи

надати увек се мора, Богови оставит неће,
обичај њихов то није, своје дичне потомке.

То гласник рече и оде.

ИПСИПИЛА:

О пријатељице драге, да л' све је истина ово
или фантазма, привид, нека сурова варка, 1420
Богова, силних хир, то сад заиста не знам?
Мој ум то схватит' не може – ипак ми на лаж личи?

ХОР:

О Ипсибили знај да оно што не схвата ум
вазда на лаж нам личи јер све ван границе што је
наше спознаје, ума, неверицу нам рађа. 1425
То је основни проблем свих пророка, мудраца –
– њима не верује нико када истину зборе,
лажима увек је лакше придобит људе за се
ово што си чула сушта истина јесте.

ИПСИПИЛА:

О ви Богови силни захвалност примите моју!. 1430
С три ме даривасте дара; сад не знам који је већи:
живот ми о концу беше, ил' можда боље је рећи
конопац око врата, те дах сам ледени, смрти,
осећала ово време – а ви ме избависте
крила ми подаристе предивне слатке слободе⁸⁸. 1435
има ли већег дара већ човек слободан бити!
Синове своје ћу најзад видети, загрлити,
после свих ових мука, у току свих ових лета!
Живот, слобода, деца – највећи дарови јесу
све то задобих сада – хвала вам, Богови добри!. 1440
Говорит не могу више од среће превелике

(139)

величанствене, силне – певати желим сад!

ХОР:

Ти најсрећнија беше од свих жена на свету
а сада, од овога часа од тебе срећније нема,
никога Ипсипило од тебе срећнијег нема!. 1445

ИПСИПИЛА:

Певајте онда са мношћу пријатељице миле!

*И сви њевајши њочну, и Ијсипила и хор (и гледиоци) њочину њле-
скајши. Хор њлеше шрујкајући дивље – ња баханњкиње су њраве.*

ХОР:

За тихе, предивну срећу, ћеркицу океана,
за Диониса – Бакха, за све Богове редом
што на Олимпу јесу, на мору, на земљи, у њој
све сада Богове славим велике, мале, свеједно 1450
ал’ ипак највише оног, Бучног, што срцима влада,
Бакхоса, Бога моћног, црних плетеница дутих
што разна обличја има, многе животе носи!
О двапут рођени сине небеског громовника
никада нико неће твоју преотет’ славу 1455
никакви Богови нови, ма како да их звали,
не могу у срцима нашим твоје заузет’ место
и твоја трајаће слава док год вино се точи,
милосно, црно, слатко, док год песма се ори,
опојна, весела, страсна, док год људи постоје 1460
они прави, од крви црвене, ватрене, вреле,
а не утваре оне немужевне и бледе,
док год жене постоје, оне праве, од меса,
од љубави, од страсти, са бедрима широким
и облим дојкама, и врсним, које рађати могу 1465
и одгајат’ јунаке, за песму, за срећу, за љубав...

(141)

ИПСИПИЛА:

А где су деца моја? То ипак била је лаж!

ХОР:

Време је сувише споро да прати ти откуцај срца.

ИПСИПИЛА:

На стази не видим никог, нити кораке чујем.

ХОР:

Нестрпљива ти јеси – ево ти корака сад!. 1470

Појављује се Амфиараос са Ијсидилиним синовима.

АМФИАРАОС:

Радуј се Ипсипило,⁸⁹ твојим је мукама крај!
Ропкиња више ниси – краљица слободу ти даде.
Младићи, ови са мнош, дични су синови твоји –
они нађоше мајку, ти – изгубљену децу!
Све су сада твоје жеље баш испред тебе, овде. 1475

ИПСИПИЛА:

Али шта сада рећи шта изговорити сад?
 Нема тих крилатих речи које надлетет' могу
 то усхићење, срећу која ме испуни целу.
 Амфиаросе дични, нека ти Богови увек
 дарују срећу и славу, све твоје испуне жеље! 1480

АМФИАРАОС:

Ех, да... Ал' ево синова твојих, на ту су,
 баш поред тебе, како их не препозна већ?

ИПСИПИЛА:

Била су још на сиси када их Јасон узе,
 мала, веома мала – ох, како се мењају људи...
 Има ли знака неког који им преоста још 1485
 после толико лета? Ах да, сада се сетих;
 млађем сам, да, баш тако, ставила огрлицу
 око тананог врата, ознаку нашега рода
 од Бучног, прадеде – Бога...

(143)

ЕВНИОС:

Мислиш ли мајко на ову огрлицу од злата: 1490
 изувијану лозу са гроздовима црним
 од црног бисера што су, и у гроздовима белим
 од јантара са Понта, ето је, погледај добро.

ИПСИПИЛА:

Ох, да, управо она – Бакхова биљка света⁹⁰
 и тај што носи њу то Тоас бити мора! 1495

ЕВНИОС:

Тај што је носи и јесте Тоас, твој млађи син,
 док овај што говори теби зове се, како ли беше?

ИПСИПИЛА:

Евниос! Тоасе, Евниосе, премила дечице моја!

ОДЛ. 759 Н

У загрљај ми скочите децо као на Лимносу тад!
 Дечица бејасте мала а сада јунаци прави – 1500
 дићи вас више не могу иако жарко то желим
 да вас обојицу, скупа, високо, у небо, дигнем
 Одгојити вас нисам успела, децо моја
 ал' видим да и без тога дични, отмени јесте.

ЕВНИОС:

Мајчице мила и драга, изненади нас даром 1505
 Богови дариваше, ми убеђени смо били
 да изгубљена си за нас, заувек изгубљсна!
 Ал' ето, Богови некад помогну праведнима –
 сад смо заједно скупа, одсада до краја века!
 Да ти испричам мајко како доспесмо овде: 1510
 Одосмо у Пантеон, у пророчиште Бакха
 и тамо, веома јасно, видесмо знаке на небу
 што их облаци праве, као у миту неком...

ТОАС:

... Орлови, орлови брата и то орлови сури,⁹¹
 свете Зевсове птице које начином лета 1515
 Зевсову тумаче вољу – а сад, настави брата!

ЕВНИОС:

Ох да, орли на небу ал' уз облака помоћ
 као да створише цртеж који нам описа све.⁹²
 тако дођосмо овде и тога смо трена
 ми уверени били да све ће се окончат добро,. 1520
 ал' не баш толико добро.

ОДЛ. 64

ХОР:

Коло среће се окреће, коло среће се окреће

(145)

коло среће се окреће, ијуууууу...

АМФИАРАОС:

(Утишајте се мало, доста је клицања било
 неразумне су жене или кукају вазда 1525
 или цијуууу, скиче када их обузме срећа,)
 Помоћ си пружила, жено, кад ми је тешко било
 пред жртву, баш када треба, те одужих се исто
 теби и деци твојој, пред жртвом за преджртву,
 и чувај се одсада боље, мајка си, сама ниси. 1530
 А сад, остајте здраво, а ми одосмо сада
 судбини нашој у сусрет; иста нам остаде мета:
 Теба са седам врата, и исто растојање:
 од Немеје до града кога подиже Кадмос
 одмору дође крај – ратни се настави поход. 1535

Амфиараос подиже руку а Арђејски рајници кличући оћћоздрављају Ијсипилу и синове. Одлазе, и дуго се чује рајничких чизама бај.

ТОАС:

Срећа нек' теби, мој странче, сапутник добар буде
вредан си тога, мој странче, што ближи си нам од многих.

ЕВНИОС:

Срећно ти било, мој страниче, нек' све пребродиш муке
што Бог ће, незасит, неки и туђе крви жедан,
на тебе, одважног, храброг, упорно, стално слати. . . . 1540

ИПСИПИЛА:

Ајме мени, сине мој, кад истину сву спознаш:
тајни мој бег, са Лимноса, у талас хучног мора
кад одбила сам гнусни чин – да закољем свог оца,⁹³

ЕВНИОС:

Зар наређено ти беше оца да убијеш свог.

ИПСИПИЛА:

Од лимношког тог злочина, још увек дрхтим децо, . . . 1545
још увек дрхтим, тресем се кад тих се горгона⁹⁴ сетим
што преклале су мужеве у постељама брачним.

ЕВНИОС:

А како сама утече леденом даху смрти?

ИПСИПИЛА:

До жала морског отрчах и бацих се у талас

(147)

к'о кад птице, морске те, дебеле рибе лове. 1550

ЕВНИОС:

А како си доспела догде – плувала, ваљда, ниси?

ИПСИПИЛА:

Морнари неки, лађом су довели ме до луке
навплионске, широке,⁹⁵ и тада ме, о децо,
к'о простог продаше роба овима из Немеје!

ЕВНИОС:

О да судбине горке, о несреће ли грдне! 1555

ИПСИПИЛА:

Кад срећан си, не јаучи, над судбином не стењи –
то све је било и прошло – повратити се неће!
оно што занима мене о чему размишљах стално,
ко двојицу вас одгоји, ко подиже вас такве?

ЕВНИОС:

Са "Аргосом" допловисмо до далеке Колхиде... 1560

ИПСИПИЛА:

Из крила мог вас отеше к'о дечицу малену.

ЕВНИОС:

А Јасон, нама, био је отац и мајка скупа,
а када њега несташе све то нам онда беше...⁹⁶

ИПСИПИЛА:

О страшне речи говориш, срце се слама моје,⁹⁷
сузе низ лице ми лију о децо моја драга!. 1565

ЕВНИОС:

Орфеј нас је подиг'о, у Тракију нас одвео...

ИПСИПИЛА:

И лишени сте остали не само мајке ваше
него и оца, Јасона, о јадна децо моја!

ЕВНИОС:

Орфеј је мене учио на китари тој трачкој
елегијама азијским, да песме и да музика 1570
оружје моје буду, али је зато Тоаса,
за сваки случај, ипак, ратној вештини учио,
јер исте жице то су – и струна на китари,
и тетива на луку – и исто убојите!

ИПСИПИЛА:

А лађа којом препловисте Егеј, ветровит, плави, 1575
на жал Лимноса доспесте, чија то лађа беше?^{98, 99, 100}

ЕВНИОС:

Деда нас тамо одведе, Тоас, отац твој.

ИПСИПИЛА:

Заиста, значи спас'о се, и жив и здрав је он?¹⁰¹

ЕВНИОС:

Уз помоћ збиља велику од свога оца Бакха,

ИПСИПИЛА:

Да необичних збивања! Да преокрета судбе! 1580
Онај за ког сам мислила да изгубљен је занавек
на Лимнос, значи, врати се ваш неуништив деда –
и то не сам, већ водећи, два унука му дична!

(149)

и њих је после послао да своју нађу мајку.

Ал' реците ми дечице због чега није са вама 1585
 кћер своју он потражио што му је главу спасла?

ЕВНИОС:

Бреме тешко носит је и године и муке,
 све оне силне напоре да ред напокон брати
 да закон влада Лимносом од жеље сада изгарам
 да сви овако скупа деди се своме вратимо. 1590

ИПСИПИЛА:

Од оца вам, од Јасона, да л' имате ли вести?
 Да л' поруку ви добисте ил' знаке било кога?

ЕВНИОС:

Ми нити смо га видели нити смо чули гласе
 ал' знак ми један добисмо што даде га Орфеју.

ИПСИПИЛА:

Знак који, какав, где ли је? Да л' носите га с вама? . . . 1595

ЕВНИОС:

Парчепце руна златнога, из далеке Колхиде¹⁰²
 у завежљају нашем је, у Ликурговом двору.

ИПСИПИЛА:

Донесите га, дечице, тај знак испитат' морам!
 (*Младићи ојрчавају у Ликургов двор*)
 О пријатељице добре сад таласи ме среће
 велике преливају к'о плима морски жал!. 1600
 Зар тако дивне младиће добисмо Јасон и ја!
 Још само знак да видим, да се присетим њега!
 Нестварна ово је срећа коју осећам сад!

ХОР:

Стварна је, веома стварна, немој сумњат' у то.

ИПСИПИЛА:

Ама, не сумњам више у ово што ми се зби 1605
 али одлучна нисам шта ми чинити ваља.

ХОР:

Неко долази опет! Ено га, Ликург краљ!

(151)

Улази Краљ Ликург са оружаном ираињом.

ЛИКУРГ:

Где је ропкиња она, извор онога зла
 у двору, краљевству моме? Где ли је, дакле та?

ИПСИПИЛА:

Изгледа да мене тражиш, ал' ропкиња нисам! 1610

ЛИКУРГ:

Ко ти слободу даде, а без мојега знања?

ИПСИПИЛА:

Ко други, краљица лично, жена ти Евридика.

ЛИКУРГ:

Ти моје уништи дете – изгубих сина јединца!¹⁰³

ИПСИПИЛА:

Кривица није до мене – судбина одлучи тако.

ЛИКУРГ:

Непажњу, неодговорност, то ти судбином зовеш? 1615

Нејако оставит дете незаштићено само

усред предела пустог где сто опасности вреба –

– ко те натера на то, чији те глупачки савет

убеди да учиниш тако, одговарај сад брзо

пошто нестрпљив сам врло – мач ме веома сврби? 1620

Ликурџ брзим њокрејџом вади из корица дуџ мач.

ИПСИПИЛА:

Нико, заиста нико, помогох Амфиарају...

ЛИКУРГ:

Амфиарају, зар њему? Ниткову, пропалици,

пророку лажном који преваром оца ми уби,

Пронакта часног, закла баш као овцу неку

вели му: “погледај ватру, пророчку како сија”, 1625

а онда бодежом, цап, пререза вратне му жиле!

Ти зчачи помоћ даде мом непријатељу смртном?

Сад све јасније јесте, лутања нема у магли,

све то је повезано – то је завера јасна:

као иду за Тебу ал' тек онако успут. 1630

да наследника ме лише, те да узму Немеју.

ОДЛ. 758 Н¹⁰⁴

Зликовцима је корист увек од правде преча

ИПСИПИЛА:

Нисам никакву корист имала од тога

до извора у шпиљи; тамо га одведох само

и тад, деси се, ето, шарена једна гуја

Офелта уједе смртно – то све се десило брзо... 1635

ЛИКУРГ:

Чуо сам већ све то, и еве сазнао редом

(153)

како је пророк лажни, скитница која тумара
аргонут – фукара, што на пљачкашки поход
онда са оним беше, сводником – заводником,
дрипцем са сандалом једном¹⁰⁵ Здравко ли га зваше, . . . 1640
и тако тај лажни пророк, дрипац, скитница, пљачкаш,
из потаје убица, змијским је језиком својим,
јер он је био та гуја што ми уједе сина,
лукавим речима, красним, обећањима празним,
која код жена увек, заиста, веома пале, 1645
пошто несрећне, јадне, увек вероват’ желе
у нешто што им прија, преварио ми жену,
слудео Евридику, ал’ ипак не до краја,
ниски јој преоста разум, те задњим напором воље
гласника посла к’ мени и тако се овде нађох. 1650
као да посла преча ја, краљ, имао нисам
већ сада морам да каљм овај очев мач
и кољем ропкињу једну, уместо оног дрипца
што ми из потаје, гнусно, часнога уби оца.
Ипак ће овај мач, мог оца – његове жртве 1655
пресудит’ једнога часа и оном пророку лажном.
Тако се нађох овде у правом изгледа часу
бекство твоје да спречим, јер све указује на то
да припремна си за бег од заслужене казне
за злочин, за уморство мог сина – наследника. 1660
Нигде побећи ти нећеш од дугачког мача
осим можда у Хад да опет дадиља будеш
ономе кога уби уместо да га чуваш

(155 –)

као што дужност ти беше, можда ћеш у том послу
у Хаду научит боље, јер касно никада није. 1665
да добре се навике стекну.
(Краљ Ликурџ, сав зајенушан, дуђим млајћара мачем)
све ти узалуд беше, сви покушаји ти бедни,
да главу некако спасеш пошто Богови никад
зликотца пустити неће да побегне од казне.
Све се платити мора на овом управо свету. 1670
а тамо, доле у Хаду нека та Миној суди,
то не занима мене – то моја посла нису!

ИПСИПИЛА:

Дођите децо моја, трчите, пожурите!
 Вашу спасите мајку од даха ледене смрти –
 – овај се не шали, збиља, одрубиће ми главу! 1675

ЛИКУРГ:

Ха, ха, ха робу мој! Изгубљена те деца
 од смрти спасти неће! Ха, ха, ха, ха, ха!!
 Ово је заиста лепо, нећу се журити много
 да јој одрубим главу, то добар савет ми даде,
 мислио сам да кољем је само, онако малчице, овлаш, . . . 1680
 ал' ово много је боље: одрубићу јој главу
 те се лоптати мало к'о Феачанин неки.¹⁰⁶

ИПСИПИЛА:

Ма ту су, сада ће доћи! Само што стигли нису!
 брзо синови моји из тог уклетог двора
 дођите у помоћ мајци! Брзо, синови моји! 1685

ЛИКУРГ:

Ха, ха, ха, робу мој, све једно лепше од другог!
 Када је нитков у шкрипцу, тада не бира начин
 како да измигољи, да побегне од правде:
 несталу призива децу, несталу – непостојећу!
 А онда све друге редом; медведе хемоске, суре,. 1690

(155-Б)

орлове неке, космате лавове страшне,
 или демоне чудне да га некако спасу,
 да праведника збуне, те нитков да прилику такву
 за свој искористи бег – неће то робе проћи!
 Ипак, за сваки случај, можда истину збориш,. 1695
 стражо, мачеве оштре брзо исуците сад!

*(Сѝражари сви редом извлаче мачеве и ѝраве крӯ око краља
 Ликур̄га и несрећне Иѝсийиле)*

Немојте пуштати никог преко прага мог двора
 све док ропкињи овој дрску не одрубим главу!

ИПСИПИЛА:

Богови помагајте! Сад збиља задњи је час!

ЛИКУРГ:

Бедни, презрени црве, ништавни, невредни робе – 1700
 сад дрско Богове зовеш, сада су они на реду!
 Прво несталу децу, протуве, луталице,

демоне, лавове потом а сад изгледа Божи
 дођоше најзад на ред! Ено их само што нису
 све са Олимпа трчећ' дошли до града Немеје – 1705
 – та другог ли немају посла већ да помажу такве.
 Зар мислиш гњидо од роба да ће Богови светли
 помоћи убици мрачном! Зар да зликовце штите
 и то још робове бедне – то они збиља не чине!
 Куцка ти последњи час, Клепсидре отече вода, 1710
 последње исцури зрнце из твог пешчаног сата,
 спаса ти више нема – путуј робе за Хад!!

*Ликур̄ замахује мачем али изненада се појављује Бакхос на узви-
 шици божјој¹⁰⁷ и покрећом руке заусиавља му мач. Ликур̄ поку-
 шава поново да замахне али га невидљива рука задржава сире-
 чавајући кобни му наум.*

ДИОНИС – БАКХОС – БУЧНИ:¹⁰⁸

Застани Ликурже сад! Суздржи љутњу и гнев!
 Дела у таквом стању увек погрешна јесу.

(157-A)

Ја сам Диокис – Бакхос, ваљда не сумњаш у то 1715
 ил' можда желиш да криком покажем Бучни ко је?

*Дионис – Бакхос испушта моћни крик који све уверава да је управо
 он Бучни, господар крика, велике њајне у који га је упутила баба –
 богиња Реа (у Фриџији познатија као богиња Кибела).*

Значи ја сам Дионис, а жена ова пред тобом
 мог је семена плод, иако једна од многих
 ипак је унука моја, а деде, то добро знаш,
 унуке много воле, те немој ни пипнут јој влас 1720
 камоли одрубити главу ко што је жеља твоја.

Она и није кривац за Археморову смрт
 управо кривац си ти, јер забораван си био
 Фебово пророчанство ил' боље рећи савет
 ти си смео са ума а он гласи овако: 1725

“Пре но што стане на ноге
 пре но што прохода само
 дете се остављат не сме
 на трави, на земљи, на тлу,
 без заштитника – чувара 1730

јер ће на такав начин
 пречицом сићи у Хад” “
 и тај лекарски савет, или то пророчанство¹¹⁰

ти послушао ниси и зато се испуни све,
 тако све редом се деси: ова погази завет, 1735
 скупо је платила то, јер завет, ма какав био
 увек се одржат' мора, ал' сад опет је срећна
 очеву не проли крв и све добро се сврши.
 Остави Ипсипилу да се на родни Лимнос
 врати са децом својом у сусрет судбини новој – 1740
 млада је још увек она – доброг ће наћи мужа,
 надам се, ваљда да хоће, то чак не зна ни Феб.
 Ти свог изгуби сина, јединца – наследника

(157-Б)

Стога у болу јеси, чудно би друкчије било,
 ал' ако мелема има за такву рану тешку. 1745
 то је бесмртна слава за Немеју и тебе
 хтонски постаде Бог, Археморое га зову,
 заштитник покрајине, баш Арголиде целе.
 Жртве се њему дају управо овога часа
 и далеко одавде по целом Пелопонезу, 1750
 а сваке године треба погребне игре у част,
 немејским што их зову, пре се окончаше већ,
 где ће се окупљат, најбољи такмичари,
 ратници први Хеладе и целог архипелага.
 И још нешто да кажем, замало да сметнем с' ума, 1755
 немој залудно мрзет', никад ниједног човека,
 посебно Амфиараја, јер он ти не уби оца,
 Пронакта, поносног, дичног, већ његов од стрица брат
 и немој пророку храбром то мало преосталих дана
 кварити мржњом неком, потпуно безразложном, 1760
 јер он ка Кадмовом граду, ка Теби са седам врата,
 ка твојој судбини хита и то потпуно свесно
 завета држећ се свога што пре венчања га даде
 пошто на исто се своди, испунит или не завет
 заклетве Боговима увек су клопка за нас 1765
 и они, на Олимпу тамо, пуцају увек од смеха
 Олимписког опог силног кад год заклетву чују.
 А ти, унуко драга, почуј сад савет мој:
 са једним својим сином, то ратник Тоас биће

(157)

исплови сутра за Лимнос и тамо живите срећно 1770
 ил' већ како вам буде, а што се другог тиче,

Евниос нека иде у Кекролову земљу
 да род му преславан буде у песми, у музици
 на оној трачкој китари – то јесте синак твој
 ал’ уметност припада свима а не Лимносу само. 1775

Одломак Лидски.¹¹¹

Смртни то јесте грех када помисле људи
 да нас Богова нема већ само да судба постоји.
 Јер само да ова постоји шта ће нам Богови онда
 ал’ ако Богова има, ако они постоје
 судбина не треба ником – залудна она јесте.¹¹² 1780
 Живот одређују само, његов исход и ток
 једина дела наша, пређашња, садашња, сва,
 и залуд смртници стога неког оптужују Бога,
 к’о љубоморан је веле, као да бесмртан неко
 смртноме завидет може, или ту судбу клету, 1785
 злу срећу, несрећа кажу када учине глупост,
 јер само управо тако, само ради глупости своје
 у невоље упадну силне, залудне, непотребне

ЛИКУРГ:

О Дионисе, о Бучни, биће како ти кажеш!

Ликурџ одлази са оружаном ираишиом.

ИПСИПИЛА:

Хвала ти мог рода оче, хвала ти дедице мили! 1790
 Твоје ћу савете, Бучни, од сада следити ја.

Дионис несџаје са “узвишице божје”

ХОР:

Богови обличја разна мењају, узимају,
 послове свршавајућ’ оне за које смртници мисле
 да се окончат’ не могу ал’ Бог увек ће неки
 скраћени пронаћи пут и ствари привести крају. 1795
 Тако се представа ова оконча, заврши срећно
 драми је, ето, овој, изгледа, дошао крај.¹¹³

КРАЈ

КОМЕНТАРИ

Коментари су уз прилоге и литературу обавезни научни апарат сваке озбиљне књиге али у сваком писцу тиња неки чудни порив да каже све што може о теми о којој пише те тада сав тај апарат постаје садистичка направа за надмено показивање тобожње (или стварне) учености – читаоца то не занима већ га само занима боље разумевање текста. Будући да је ово прва реконструкција и превод *Ијсийиле* ја сам себи дозволио опширност које иначе не би било да је тема била познатија “просечном” читаоцу (просечни читаоци и не читају овакве књиге) одн. ученом човеку који се до сада није бавио Еврипидовом *Ијсийилом* у фрагментима. Коментаре сам зато писао како за њих тако и за оне који би радо поставили *Ијсийилу* као представу у чему ће имати моју несебичну помоћ (под условом да ми дају улогу Диониса – Бакха, што је моја давнашња жеља). Ако ми се нека грешка поткрала (а мора да јесте) бићу захвалан на свим добронамерним примедбама.

Е. Д.

¹ Дионис који плеше са делфијским девицама је изгледа стално место (Еврипид: .ΒΑΚΗΑΙ...ΙΟΝ..... Аристофан: .ΝΕΦΕΛΑΙ.-ΟΒΛΑΚΙΝΙΕ....).

² Тирс – Дионисова палица-штап од бршљена и лозе са оштрим гвозденим шиљком на врху, скривеним у зеленилу. Богови и богиње увек нешто у руци држе; Уевс – гром, Посејдон – трозубац, Атина – копље, Аполон – лук, лиру, Асклепије – рамбдос (чворноват штап обавијен змијом). Тај обичај задржаше краљеви и војсковође држећи у руци скиптар одн. командантску палицу.

³ Јеленском се кожом обавија Дионис, Пан – Јарчевом, Херакле – лављом, Јасон – леопардовом итд.

⁴ ОдЛ. Р. НАМВ. II 118 В = Одломак који потиче са папируса кога је издао Е. Siegman 1954. написан је у III веку пр. об. вр. на полеђини једног птоломејског законског списка и садржи збирку Еврипидових пролога. Одломак је мали али тему није тешко открити (види G. W. Bond, Euripides, *HYPISYPYLE*, Oxford Un. Press 1963. – Addendum стр. 157). Аполодорос наводи да је Дионис Ариадни четири створио сина: Тоанта, Стафила, Енопиона и Пепарита (по именима средњих синова види се њихова повезаност са грожђем и вином – “Гроздан” и “Винко”), Веза Тоанта (Тоаса) са Лимносом је позната, као и веза Енопиона (“Винка”) са Хиосом, другим винородним острвом. Ијон са Хиоса (песник из V века пр. об. вр.) сматра га оснивачем града Хиоса док Енопиону и Стафилу приписује за оца Тезеја а не Дио-

ниса (иако имена, а она не лажу, говоре супротно). Стафинос (“Гроздан”) се у хеленистичком периоду повезивао са малоазијским покрајинама Кариом и Памфилиом али из Партенијевих Љубавних збивања (PARTHENOIS EROTIKA.. “PATHIMATA..”) из дела који се односи на Паксос види се да постоје два Мимоса и две Ариадне (заправо Минос као име за критске краљеве а Ариадна за принцезе) од којих се једна удала за Диониса а друга за Тезеја, она, Дионисова, родила је Стафила. Пеперитос, име најмлађег сина, назив је острва најмањег од сва три поменућа (Лимнос, Хиос, Наксос) али према величини даје највеће количине грожђа и вина.

Текст папируса P- HAMB II открива генеологију што је и уобичајено у Еврипидовим пролозима (види ”...”, ION..., IFIGENIA I EN TAVROIS, ELEKTRA...).

⁵ Власт “над земљом и маслинама” припадала је у гинекократијама Источног Егеја увек женама, док је мушкарцима преостајала власт “над морем и рибама”. Занимљиво је да је овакав тип гинеократије трајао на Карпатосу (острву између Крита и Родоса, Егејског и Средоземног мора, које је, заправо, Јужни крак оног, горепоменутог гинекократично-матријархарног лука који се протеже од Карпатоса, преко Родоса и Додеканеза, те Самоса, Икаприје, Хиоса, Лезбоса, Имброса, Лимиоса до Самотраке). Све до 1947. године када је, са прикључењем Карпатоса земљи-матици коначно укинута. До тада сву земљу и маслине је наслеђивала најстарија кћи, или снаја ако није било женског рода, а све су млађе сестре, или снаје, бивале њене слушкиње. Обичај, доскорашњи, да се млађе сестре не могу удати пре најстарије истог је порекла. Остаци гинеократије и матријархарни корени су много присутнији на острвима, због природне им издвојености, него на континенту или Криту и Кипру, типично мачо-острвима, који су због величине много ближи како Пелопонезу тако и међусобно, него суседном им Карпатосу или Китери.

⁶ Кипранка, Китерка, Златокоса, атрибути и ознаке су Афродите, богиње љубави, љубавне вештине и љубавног чина, заправо, полног сношаја. Тако и Аристотел у делу *Problimata osa jarika* (Лекарски проблеми, заправо проблеми који се тичу медицине) и оном славном *Problimata osa peri aphrodisia* (Љубавни – афродизијачни проблеми, односно проблеми који се тичу полног односа и сношаја), користи јасно израз ”..DIA TI O APHRODISIAZON...” за оне који врше полни сношај, поредећи исколаченост њихових очију са самртницима у агонији али са значајним разликама: њихове јабучице су окренуте надолу, према месту губитка течности, семена, док су оне у самртника уперене нагоре (види страну 150, пасус 1, првих пет редова, 876 А, у књизи ARISTOTELES..., 37, APANTA..., PROBLIMATA.. I.KAKTOS...”, Атина, 1995.). Тако је губитак полне

привлачности и (или) полних моћи, највеће Афродитино проклетство, изрази њене љутње, а за жене од тога веће казне... нема..., ...те је каснији “Лимношки злочин” у потпуности разумљива реакција избезумљених жена.

⁷ Реч “*aportolin*” (*aportolis*. = *.apo polis.*), дословно “од града”, у значењу протеран из града, домовине или далеко од ње, овде се појављује док је нема у Есхилу и Софоклу.

⁸ *Симилијаде* на Босфору су за Јасона попут *Харидбе* за Одисеја – стене које се час размичу, час сударају мрвећи све међ’ собом, а одраз су стварних стена сличних особина *кунопейре* (“стене које се померају”, “мрдајуће стене”) са Јонског острва Кефалоније кога Хомер назива Самос за разлику од Егејског Самоса кога назива “Влажни Самос” (због бујне вегетације и влаге пошто због високих планина сви облаци на њега изруче кишу те су отуд Кикладска острва сува и кршна). Назив “Самос” за поједина острва потиче од феничанске речи “само” у значењу “планина”, те тако три Самоса постоје: Јонски Самос (Кефалонија) са планине Енос, Егејски Самос са планинама Керкетевс (Керкис) и Амбелос (“вино-град”) и Трачки Самос (“*Samos en Trakie*” – Самотраки) са Месечевом планином. Кунопетре, вратимо се њима, налазе се на полуострву Лискури, заправо су његов рт преко пута главног града Аргостоли – а кога је 1952. разорио земљотрес. Од тада (1952) су и Кунопетре постале непокретне. Град Аргостоли је обновљен али није обновљено померање помичних стена надамак њега, док им име остаде до данас.

⁹ Према *Bond*-у лице које овде говори је Тоас иако би његове поетске речи више одговарале Евниосу кога је Орфеј учио музици док је Тоаса подучавао ратној вештини. Тако је Евниос из струна трачке китаре извлачио азијске елегичке док је Тоас из тетиве трачког лука избацивао бронзане стреле. И китара и лук оружја су Аполона који их користи већ према потреби те је тако и Орфеј у те вештине упутио синове Јасона и Ипсилиле. Због тога се не треба чудити, поут других истраживача, откуд то Тоас тако лирично збори.

¹⁰ Пример “трагичне ироније која се код Еврипида среће још у трагедијама (у дијалогу Креусе и Иона) у *Ифигенији на Тавриди* (у дијалогу Ифигеније и Ореста).

¹¹ Нови пример “трагичне ироније”.

¹² Мотив са слушкињом или ропкињом која метлом мете чест је у Еврипида ‘Киклоп’, ‘Андромаха’, ‘Хекаба’, ‘Јон’ иако коментатори изражавају чуђење како то неко може да мете под, држи метлу, а да притом има дете у наручју. Примедбу хора треба схватити или као опис Ипсилиле службе на двору када не чува Офелтиса или

дословно што би ситуацију учинило комичиом а то, највероватније, није Еврипидова жеља.

¹³ Мач (*'xifos'*) Хомерске епохе био је двосекли, дуг не мање од 90 cm за разлику од хоплитског мача класичне епохе који је био једносекли дуг 55 cm. Користио се и кратки мач (нека врста дужег ножа) (*'evheridio'*).

(Види даље – коментари 41, 42 и 43).

Копље (*'dory'*) Хомерске епохе било је дугачко од 2 – 2,5 m. Док је значајно “нарасло” у класичној епохи, те је тако копље македонске фаланге (*'sarisa'*) било дуго 5 – 6 m. Копље је било од дрвета са два метална шилка иа крајевима – онај велики за пробијање непријатеља (*'lonhi'*) и онај мали за забијање у тло (*'sitrah'* или *'ouriarhos'*) користило се и кратко копље, џилит (*akontio*) за бацање, а њих је ратник носио 2-3 у једној руци присетимо се само слике Јасона: у кожном оклопу са металним плочицама (*lepidotos, flidotos thorax*) и ланеним хитином испод, огрнутог леопардовом кожом, са по два “АКОНТИА” у свакој руци и дугачким мачем на леђима. Кожа оклопа је, наравно, бивоља, са леђа.

Заиста узбудљив приказ и није ни чудо што му је то, уз Афродитину милост, давало почетну предност код жена што му је, наравно, напокон и дошло главе.

¹⁴ Амфионас, син Зевса и Антиопе је са братом му Зитом подигао зидине Тебе, овај други, снажнији, преносећи стене на моћним му плећима, док је онај први, мудрији, преносио камење снагом музике своје китаре. Упште говорећи, код Еврипида музика је веома важна, он јој придаје моћ већу од силе оружја, те због тога његове трагедије треба изводити уз сталну музичку пратњу, која се час појачава, час утишава, и уз мноштво ономатопејних звукова.

¹⁵ “Лукови златни” (*'toxa ta hrisea'*) (39. стих, страна 54) су Аполонов атрибут. Еврипид овде мисли на лукове од старе, добре тисовине са златним, украсним, рукохватом.

¹⁶ “Аргос”, наравно, не може упловити у Немејску луку пошто је Немеја као сувоземни град и нема, већ само у Навплионску луку Арголског залива. На Навлион стога, највероватније, мисли Ипсипила.

¹⁷ У предговору сам напоменуо значај дословног превођења речи чије је значење пресудно за поетску слику (пошто је епика, најкраће речено слика у ритму) те треба увек да стоји китара а не да се то преводи са лира само из разлога што је овај потоњи инструмент познатији. А што се Орфеја тиче он је за Еврипида веома значајан учесник аргонаутског похода иако га као таквог први помиње тек Пиндар у *'Pythionikos'* 4, 177 односно у Делфима на прочељу храма, значи друга четвртина VI века пре об. вр.

- 18 Очигледан утицај Анакреонта.
- 19 “Danap” – Назив Данајци користи Еврипид да означи Аргејце (стаповнике Арголиде) као потомке Данаја и у трагедији *Феничанке* (430; 1145; 1226 стих).
- 20 Пут Евроне на биму (Једиа од Зевсових метаморфоза) детаљно се описује у Еврипидовој трагедији *Фрикс*.
- 21 Курити су својим плесом трупкањем заглашавали детињи плач малог Зевса да га децождерац Кронос не би зачуо.
- 22 “Kouriton trofon andron” (стр 56, ред 23)
- 23 Зевс је љубавницу Ио претворио у краву не би ли је тако заштитио од Херине љубоморе али ова је послала обада (коњску муву) која је Ио прогањао дуж целе Хеладе тако да је преко Босфора прешла у Малу Азију и преко Сирије, Феникије и Синаја доспела у Египат где су је топло дочекали (у обличју крављем) обожавали под именима разних краволиких богиња (MEH-URIT, NET-HERT или NATHOR и NUT- богиња неба), тако роди и сина Елафа, а потом опет узе првобитан (женски) лик, роди Бога Хоруса и поштоваше је под именом Изиде.
- 24 “Milovoska” (стр 60, стих 24) = напуштене, необрађене њиве погодне само за овчју пашу.
- 25 “Flelounitas” – Флионт (АС), град поред Немеје, Арголида.
- 26 “Asopos” – Асопа, река у Арголиди која дели немејску од сиционске области. Страбон (Geographika 7) тако описује Асоп (“Ο παραγειον τιν Σικιονα κα ροιον τιν Ασοπιαν, meros oysan tis Sikionias”).
- 27 Амфиарас је био један од аргонаута који су се из града Аргоса (Арг-а) придружили Јасону (уз Талаја, Евријала, Ифита, Навплија, Евримедонта и пророка Идмона), заправо предводник Аргејаца, те би требало да до сада препозна краљицу Ипсипилу која их је дочекала и, са Јасоном, била увек на челу трпезе (док она, као краљица није морала знати у главу баш сваког аргонаута) али двадесетак година у животу жене, посебно када допадне ропства, учинили су своје.
- 28 BURY – предлог за одл. 4 је опште прихваћен:
 Α-Β. Ονομα το son nun kai genos lexon gynai (28 Α)
 I Limnia hithon Ypsipylin ethrepse me (28 Β)
- 29 “Јер заклетвама нас нашим Богови оживљају”, на томе Еврипид инсистира сматрајући да је онај који се заклео у нешто упао у велику клопку: Ако испуни завет – страдаће, ако не испуни – страдаће, можда, и више. Управо најбољи су пример Ипсипила и Амфараоса: прва допаде ропства због погажене речи – неиспуњеног завета док други хрли у смрт због заклетве које се држи (заправо,

Амфиараос се везао заклетвом која га је обавезивала да следи све одлуке своје жене).

³⁰ “Са Адрастом кренула су његова зета два”

Адраст (Adrastos) син Аргејског краља Талаја вођа је похода *Сед-морица* *џроџив Тебе* (“*Septa arhigon enantion ris Thebas*”) на наваљивање својих зетова Полиника и Тидеаса (Polineikis kai Tydeas). Први, муж Адрастове кћери Аргије, син је Тебанског краља Едипа, и прогнаник из Тебе којом сам краљује брат му Етеокле док је други, муж Адрастове кћери Дејпиле, син Калидонског краља Елеја а прогнан је због убиства стрица и брата од стрица. Обојица су желела да им Адраст помогне у враћању на престо и препирали су се кога вратити првог: Полиника на Тебанско или Тидеја на Калидонско. Њихова је препирка започела и пре но што су постали Адрастови зетови, тучом испред капија Арга. Договорено је да се прво крене на Тебу а потом на Калидон. На поход “Седморице” кренули су највећи ратници Арга: Амфиарај, Капанеј, Партенопеј, Хипомедонт и Етеокле (не онај Тебански, Лазов унук, Едипов син а Полиников брат, већ онај Аргејски, син јунака Ифита. Погинули су као што је пророковао Амфиараос, сви осим Адраста, на разне начине: приликом напада на бедеме са њих први пада и гине снажни Капанеј; Полиник смртно рањен у двобоју са својим братом Етеоклом. Успева да овоме зада смртоносни удар у тренутку када му је брат почео скидати оклоп, Етеокле из Арга носећи штит са натписом “Ни Арес ме не може оборити” пада са опсадних лествица и гине. И тако сви редом изгинуше осим Адраста али он је кажњен горе него да је погинуо: у походу “синова седморице против Тебе”, овога пута успешном, остали су у животу сви осим његовог сина Егијалеја те Адраст од туге за сином усахне и умре.

³¹ Потпуно је очекивано да мајка (Афродита) својој кћери (Армонији), кад је већ у могућности да скупоцену огрлицу.

³² Погледај напомену 29. Амфиараос се заклео да ће слушати своју жену беспоговорно што, наравно, скоро увек доводи до неприлика.

³³ Не, нипошто! Слава Амфиараоса ће сада, после обнове Еврипидове *Ипсиџиле* поново засијати.

³⁴ ОДЛ. 753 Н: (IPS) “Deixo men Argeioisin Aheloon roon” (roos = струја, вода што струји, река) те би тачније било то превести са “Аргејцима ћу сада Ахелонске показати воде” заправо “Показаћу Аргејцима Ахелонске воде”, али сам одабрао оно што сам сматрао динамичкијим и драматичнијим посебно узимајући у обзир даљи ток драме. Ипак, овде су нам важније речи “men” и “Argeioisin” које указују да се стихомитија, драматичан дијалог у стиху, дијалог у којем се измењују читави или половици стихови особито у жестоко узбуђеним призорима драме (С. Сенц, овде завршава и да Ипсиџила

са Амфиарајем и изасланицима напушта сцену). Реч “Aheloos” (Ахелос, Ахелок) означава како једну од највећих хеленских река (која се у старини сматрала светом) тако и “свежу воду” уопште види Еврипидове трагедије “Andromaha” (167 “Ahelou droson”), ’Бакхе’ (625 “Aheloon ferein”) јер у оба случаја вода је погодна за жртве будући да је или из свете реке или је свежа, текућа пошто се ништа устајало, бајато, Боговима не сме дати. Ахелос је син Океана и Тетије или Сунца и Земље. Завршетак стихомитије нас доводи до 35. промене хорега.

³⁵ У овом часу се мења хорег заправо други хорег преузима улогу првог:

П.С. Кад је већ о хору реч за ову се представу, као уосталом за већину Еврипидових, не препоручује већи број чланова хора (укључујући првог и другог хорега) од 7-9. Велики хорови, што ће на жалост уобичајено, гомиле жена што вичу, јачу и трче са једне стране сцене на другу као збуњене кокошке, пре изазивају забуну и збрку на сцени и збуњениост глумаца и гледалаца него што доприносе осећају трагичности, што им је сврха, зато и морају бити мали (од 5-9 особа, најбоље 7), вични певању и плесу (а и глуми, наравно) и одлично увежбани. Глумци (први, други и остали) само глуме – не трче, скачу и плешу јер то није њихов посао већ посао хора.

³⁶ Плеврон је град у покрајини Арголида, близу Калидопа, Тидејевог краљевства.

³⁷ Свађу испред капија дворца је, наравно, изазвао дивљи Тидеј, али му ни Полиник није остао дужан.

³⁸ Фрагмент првог стиха ОДЛ.(!) “Ро (...)оп” Арним допуњује овако: “Ρου τεκον” = “Где (је) дете?”

³⁹ Фрагмент првог стиха ОДЛ. 763 Н: “I etera phraso” како ритма ради тако и рад истицања блиске везе између Дионизијског хора и Ипсипиле – Дионисове унуке, јер, уистину, Ипсипила у Немеји осим њих никог другог блиског нема.

⁴⁰ Познавање вегетације и љубав спрам биља карактеристични су за то доба, стога се хор љути што Ипсипила није одређенија али са обзиром да стање узбуђености прати стање збуњености то је потпуно разумљиво.

⁴¹ “(to) Xifos”, мач Хомеровске епохе био је дуг (90 cm) и двосекли (Хомер за те мачеве користи речи “aor” и “fasganon”) за разлику од Хоплитског мача фаланге класичног периода који је био кратак (55 cm) и једносекли (оштар само са једне стране),

⁴² “(i) Aspida”, штит Хомеровске епохе сачињен је био од разних материјала: дрвета, коже и бронзе, те отуд у Хомера разни називи

за њега: “itea”, “itis”, “boein”, “tavein” (будући да је од коже вола или бика), ’антига’ оквир је био дрвени, за ратнике, односно метални за хероје и краљеве са затегнутом бивљом кожом (са леђа – заправо ђоном) и металним плочама, тако Ајантов штит садржи седам кожных ђонова и једну бронзану плочу док се Ахилев штит (подробно описан у *Илијади*) састоји од пет бронзаних плоча – на средини штит има избочење- “пупак” (“omphalos”) најчешће са барелефом Горгоне Медузе док се урезани цртеж разликује од јунака до јунака пошто је особен, Тај цртеж – инсигнација назива се “simita”, “simeia” (“знак”) или “episima” (“знак-почаст”); са задње стране штита има две дршке: већу (“ohanon”) за подлактицу и мању (“antilabis”) за шаку, а када се носи у походу виси о левом рамену на раменом ремени (“telamona”). Ратник га у свом дому држи на зиду поред огњишта (зато понекад штитови поцрне – види *Одисеју*) окачен о бронзани клин.

⁴³ “(o) Thorakas”, грудни оклоп, кога Хомер назива “Lino-thorax” био је разнолик, већ у зависности од намене: “pliris thorax”, “stadios”, или “statos” = оклоп “корњача”, стојећи, крути, као (бронзана) кула и носили су га ратници на ратним двоколицама. Када су се борили пешице (начин борбе под Тебом за разлику од оног под Тројом где су чешће били на бојним колима) носили су (наравно, изнад меког хитона кога би им извезла жена – види Пенелопин опис хитона кога је дала Одисеју) ланени (отуд у Хомера “linothorax”) или кожни (“tavreinthorax”) са или металним плочама одн. алкама (“lepidotos thorax” одн. “folidotots thorax”) или је то био грудни оклоп од бронзаних кружних обруча (“tainotos thorax”) тек је Александар Велики увео грудни полу-оклоп (“tainotos hemithorax”) са обрисима грудних мишића иа њему:

(to) kranos – бојна кацига – шлем – био је у Хомерово доба од пасје (или вучје) коже те отуд називи “kynen” и “kynos” а изнад њега се носио горњи, бронзани шлем на чијем су врху била или птичја крила (орловска, соколска или сличних грабљивица) или коњски реп који је прекривао вратни оклоп (“gyala”) и падао на плећа моћног ратника.

⁴⁴ Robert и Scatena сматрају да у ОДЛ. 32 је дијалог између Амфиараоса и Евниоса који правда своју мајку тврдећи да је видео да се она стара о Офелтису. То је ипак неуверљиво јер начин дијалога не одговара тим мушкарцима а представља и прекид ранијег дијалога Исипиле и хора. Grenfell и Hunt сматрају да је то дијалог Исипиле која се правда пред Евридиком што је још неуверљивије пошто тон дијалога не одговара бесној, са пуно разлога Евридици. Највероватније је решење Bond-а, које прихватају Rusos и ја, да је Исипила у даљем дијалогу са хором објашњавала како је Офелтиса одвела до саме шпиље, те кад је дете почело да плаче, оставила га

напољу, ту одмах близу улаза, с' тим што ја сматрам да га је оставила нешто даље што каснији догађаји потврђују.

45 “Evip(id o) uti (rim) eheis e(ipein filais)” – допуњују фрагмент четвртог реда одломка 20/21 Grenfell/Hunt: ”Зар макар режцу наде за пријатељице немаш” – што прихватају Rusos и Deutsvh.

46 Стих 6 одломка 20/21 Wilamowitz допуњује овако “eis alk(in kakon”, у смислу ”Да л' наша лек си за зло” али сам се определио за оно горње решење у тексту јер је динамичније те више одговара брзом, узбуђеном дијалогу Ипсипиле и хора, питањима и одговорима у једном даху.

47 Стих 5 одломка 20/21 (fevgein st... on ton... dr...) Вуру допуњује овако: “fevgein stegon ton d edran os tahos dokei”: “Да са овог места побегнем што брже могу” је свакако елегантније од мог стиха са “уклетим дворцем” али сам се за “уклетост” решио пошто више одговара атмосфери тренутка. Еврипид је, начелно, мање патетичан од својих преводиоца али и његова је публика била модернија од данашње, неоптерећена двомиленијумским монотеизмом.

48 Стих 12 одломка 20/21 гласи: “Fylassetai gi frouriosin en kyklo”, што дословно значи ”чува се земља заокружена кулама-стражарима” али сам се како ради разлога из коментара 47 тако и узимајући у обзир наше читаоце и гледаоце одлучио за она два стиха.

49 “Oyk estin ostis bouletai” предлаже Murray у смислу “Нема тог што би робу помогао”, “Не постоји тај који би то урадио”.

50 Овај доста одран одломак 34/35 исцрпно је проучаван и разна су предложена решења:

– (А) Wilamowitz сматра да овде Евниос разговара са Евридиком говорећи јој како их је дочекала Ипсипила, а истог је мишљења и Wecklein. Имајући у виду тон мушкарца то се може искључити (види коментар 51). Они стихове 5 и 6 допуњују овако:

(Parousa) t' exo dmois i trofos teknon.....5

(Xenian) didosin oud eso bain(ei do)mon...6

А пошто стих 2 допуњују са “ти(н дес) поина” (господарица) а не као “то(н дес)” потис (господар) долазе до закључка да тај је мушкарац упознат са чињеницом да у двору нема господара већ господарице те отуд закључују да је то један од Ипсипилиних синова, највероватније Тоас пошто је он енергичнији као ратник од музичара Евниоса. Али како то синови да знају пошто су тада били још у дворцу. Зато сам ја ту могућност искључио а стихове 5 и 6 (у значењу: напољу је дадиља детета а требало би да је унутра) превео онако као на страни 83. Wilamowitz и Wecklein да је то опис онога што Ипсипила ради и говори у прологу.

– (Б) Robert и Scatena сматрају да одломци 34/35 као и 33 и 32 спадају у једну сцену у којој синови Ипсипиле објашњавају Амфиа-

рају да је Ипсиџила одбила да их прими у двор, дакле да их угости. Али ово није уопште реално пошто је из даљег текста јасно да су они угошћени, дакле и ова се варијанта одбацује.

– (В) Grenfell и Hunt уопште не повезују стих 5 фрагмента 34 са именом Ипсиџиле, док Morel за речи “dmois” и “trofos” сматра да су изговорене у понижавајућем тону те их приписује краљици Евридики која се враћајући у двор затиче испред њега избезумљену Ипсиџилу и прскореву је, те отуд Morel те речи смешта у потоњи дијалог – расправу борбу између Евридике и Ипсиџиле, значи скупа са одломцима 27, 22 и 60. Он то сматра да се треба превести као: ”шта ради ропкиња ова, (напољу овде), ван двора”. Ова претпоставка има слабост пошто Евридика није напуштала двор, те пошто није ни изашла, није се могла ни враћати у њега, Ипсиџила се припремала на, за њу уобичајено, бекство када је наишао гласник а Евридика је, чувши га, изашла да чује новости. Искрпно сам навео сва ова мишљења да бих указао читаоцима и на друге могућности интерпретације и рестаурације фрагмента 34/35. То што важи за њега важи и за многе друге фрагменте али смо се и Русос и ја држали најчешће Бондових решења.

⁵¹ Гласник I је енергичан старешина Аргејске војске који поступа по правилима службе у току маршевног поретка, није то војсковођа и пророк попут Амфиараоса који има пуно разумевања за људе.

⁵² Евридикин први наступ је веома енергичан и оштар. Она је веома љута што јој је вика пореметила мир. А како ли ће бити разгоропађена када чује вести о Офелтису. Тек касније у дијалогу са Амфиарајем она се смирује и од бесне, осветољубиве краљице постаје несрећна мајка.

⁵³ Иако је гласников говор у целини дуг (пошто другчији и не може бити јер даје опис пута и збивања), његови су искази кратки пошто је по опису посла гласник Аргејске војске али нису штури пошто и прави Аргејац, отуда и говори у друкчијем метру и ритму од краљице.

⁵⁴ Кентаурска лечилишта била су у шпиљама угодним, свежим лети а топлим зими, посебно распрострањена по Пелопонезу, још од неолитских времена, Када би се родило неко дете са менингокелом, мијеломенингокелом, спином бифидом, те парализом доњих екстремитета, родитељи би га односили до кентаурске шпиље и тамо заувек остављали. Тамо би га неговали лекари-кентаури (кентаур је реч која потиче од две речи “kertain” и “keravnos” – прва означава средиште леђа а друга Зевсов гром пошто се сматрало да је расцепљеност кичме знак посебне Зевсове наклоности) те би и оно касније постајало лекар-кентаур. Називали су их још “haoupi” (од речи haos – шпиља), “rani” (од Пана) и “diogeni” (од “двапут рођени”) а шпиље су ретко напуштале и то јашући црне јарчеве или

вране коње. Лечење у кентаурским шпиљама се састојало од комбиноване терапије: (А) oinothearia (велика количина црног јаког вина); (Б) mousikothearia (музиком китари); (В) farmakothearia (горским биљем) и напослетку оном најпажњијом theatrothearia (позоришна терапија – “психо-драма”). Кентаурска лечилишта постојала су на тлу Хеладе све до краја 19 века после обрта времена, тако рећи до јуче (из предавања *Кентаурска медицина*, др Едуарда Дајча, одржаног у Музеју српске медицине 16. маја 1993 године).

⁵⁵ Верзија гласника се овде разликује од оне потоње Амфиарајево пошто гласник вели да је дете заплакало на пола пута а пророк да је оно заплакало тек у шпиљи. Амфиараос је можда тиме желео да заштити Ипсипилу од Евридикиног гнева. Ипак, свеједно, док се подносе жртве Боговима мора да влада света тишина (као у свакој литургији) те се уплакано дете мора извести из храма, шпиље, гаја или светилишта уопште. То је заправо кључ одбране Ипсипилиног поступка.

⁵⁶ Еврипид у фрагменту 18 змију означава са “drakon” – змај одн. “drakofidi” (змајевита змија) а касније је описана као зелено-жута, шарена, заправо шарка која је веома честа врста у Хелади. Напомињем да утврђивање врсте змије која је ујела Офелтиса није бесмислено попут оних расправа колико анђела могу стајати на врху једне игле, већ доприноси веродостојности представе у којој би један од ратника требао да млатара шареном гујом чија је глава пробацијена Амфиарајевом стрелом.

⁵⁷ У одломку 18 у делу првог стиха јасно стоји “krini (s)kiaz”, значи дословце Еврипид вели да је змија била “збринута у сенци” што је и логично за те хладнокрвне животиње.

⁵⁸ Хор је престао да јадикuje и започиље са Евридиком дијалог у коме покушава да заштити Ипсипилу.

⁵⁹ Агонас (одломци 23, 24, 27, 28, 780 Н са великим одл. 22 + 60 одн. 50 стихова); Борба између Евридике и Ипсипиле је климакс драме а потоњи дијалог између Евридике и Амфиараоса увођење у анти-климакс који представља погребно такмичење – Немејске игре. Ова се трагедија не неки начин завршава с жељама Мелине Меркури из Дасеновог филма *Никад недељом*. “А онда су сви отишли на морски жал и били су срећни”.

⁶⁰ Пољски цвет жутих латица који у пролеће преплави Хеладу.

⁶¹ Камењарка = поскок (*Vipera Ammodytes*) се разликује од шарке (*Vipera Berus*) по величини (мањи је), по облику (има рошћих на глави) и по боји (није тако шарен). Евридикина претпоставка има основа пошто је описао како је гуја скакутала према плену, маленом Офелту, али оно што иде у прилог да је реч о шарки је опис њених боја (“жуто зелена змај-змија”) и чињеница да је погођена

стрелом у врат што је могуће кад је у питању шарка док је скоро немогуће погодити поскока. Ипак, ако се има на уму стрелачка вештина Ахајаца (сетимо се само како Одисеј кроз ушице секира протура стрелу) ни то се не да потпуно искључити. Дилема “поскок-шарка” остаје отворена али више доказа указују на шарку.

⁶² Одл. 760: “(IPS) *Echo jar orgis pas anir sofoteros*” (“Мудрији (увек) је (онај) који ван гнева јесте”) у значењу: “Мудрији је онај који не дела у гневу”. Иако је сачувана само та једна реченица она је афористична те је веома битна за главни агонас драме. Борбу између Евридике и Ипсипиле, пошто, уз објашњење да је морала присуствовати литургији у пећини, представља стуб Ипсипиле одбране. Зато је релативно лако реконструисати првих десет стихова наредног одломка 22+60, док су оних преосталих педесетак стихова сачувани у потпуности (види стране 100 и 102 оригинала).

⁶³ Одл. 22+60 (А) – првих десет (непотпуних) стихова. Види страну 100.

⁶⁴ “(о) *Sofos*” (= мудар) може се повезати са “*o fos, fotos*” (=човек) и са “*to foos*” (или) “*fos, fotos*” (сјај, светлост сунца, даиа) пошто је мудар само човек, који ствари види јасно у светлости, заправо просветљен човек, док остали тумарају у мраку, и попут су животиња. “*o logos*” (= говор, разлог, словесност, разумност) такође чину разлику између људи и звњери, људи говоре и разложни су док звери урлају и бесловесне су, неразумне.

⁶⁵ Одл. 22+60(В). шездесет (непотпуних) стихова заправо целокупан оригинални Еврипидов текст (види стране 102, 104 и 106).

⁶⁶ Коментар ефрагмената у *аџону драме* дао сам исцрпно образлажући како непотпуне одломке (22+60/А и Г), појединачне усамљене стихове (афористични одломак 760Н) тако и потпуно очуване одломке оригиналног, у контниуитету, Еврипидовог текста (ОДЛ. 22+60/В), Такав је био мој начин рада на целој драми само што нисам све обухватио коментарима пошто би они били вишеструко обичнији од самог дела те се “од дрвета не би могла видети шума” а нама је *Ијсипила* потребна ие само за филолошко-театролошка проучавања (за која су коментари веома битни) већ пре свега за лако читање и извођење драме. На овај су начин оба приступа драми омогућена.

⁶⁷ Апија је друго име за Пелопонез, а треће је Мореја по дудовом дрвету.

⁶⁸ Одл. 22+60 (Г) – завршних 55 стихова (види стране 106, 108 и 110).

⁶⁹ Види *Одисеју* кад Одисеј грли ноге краљици Феачана,

⁷⁰ Прва два стиха која изговара Евридика (50 и 51 иа стр. 104) у оригиналном Еврипидовом тексту се римује тако да их је лепо чути

на грчком:

“O xene pros Argei plisian naion hthona,
Panton akouous oida s onta sofrona!”

71 “Archemoros” = почетак (“i srchi”) судбине (“i moira”) одн. усуда (“o moros”) заправо смртна судбина, стога са “thanatos” спојено значи сама смрт.

72 “Epta arhigon enantion tis Thebas” = Седморица (војсковођа) против Тебе је други део (први је *Ијсийила*) Еврипидове *Тебанске итрилоџије* (док су *Ејиџони*, трећи део), која се сматра изгубљеном али има наговештаја да ће се, попут *Ијсийиле* појавити. У томе ће наши читаоци бити први обавештени.

73 “Epta stratigon exesosmenos monos” допуна 87 стиха – Grenfell – Hunt (“Од војсковођа седам спасао (само) се један”).

74 “Efi men oudeis o(stis ou ponei broton)” допуна стиха 90 – Grenfell – Hunt у значењу “(Смртника) без бола нема”.

75 Стихови од 91 до 96 одломка 22/60 су реторички у духу стоицизма а посебно стих 96 А који Bond не сматра неопходним пошто је недостајао у папирусу Р одломка 22/60, заправо накнадно је дописан.

76 Целер је за мртваце, одн. мртвачка биљка, а венац од њега носили су победници Немејских игара баш као што су победници истмоских (у част Посејдона) носили першунов венац, а олимпијски, маслинов.

77 Према другима Исмејске игре је основао Херакле пошто је убио немејског (пеџинског) лава (felis leo, spelaea) у славу Зевса.

78 Евридика никад своје мртво дете неће називати Археморос већ само, као и раније, Офелтис.

79 (А) стихове 6 и 7 одл. 63 Арним допуњује овако:

Eme d in o sosa)s Amfiareos sosai(d' isos

dynait an av)this osperei neos s(alo;

(Б) стихове 7 и 8 одл. 63 Wilamowitz и Grenfell – Hunt наставља овако:

Dynait' an av)this osperei neos s(alo

plagktis kybernitin se l)a(m)bano (sofon.

80 Дионис (Бакхос звани Бучни), син Зевса и Семеле, прогањан од Хере, доспео је до Египта а отуд преко Сирије у Фригију где га је дочекала баба (бабе увек штите унуке кварећи их, отуда и онај натпис поред улаза у Педијатријској клиници у Бечу: “Бабина љубав – мајмунска љубав), Реа (у Фригији поштована као Кибела и која га је увела у свој култ откривши му велику тајну крика, највећу од свих њеких мистерија. Изучавање крика као оружја познато је и код других народа – од европског “хура” до јапанског “кџија”).

⁸¹ Евридика се кроз Агон драме уздигла, и сад кад је минуо гнев, показује своју отмену и племениту природу, баш као што се, такође кроз агон драме и Ипсирила од заплашене и плачљиве робиње уздигла до некадање краљице ”безмужевног” Лимноса. Агон увек уздиже часне учеснике док нечасни тону.

⁸² Питоме ласице (*putorius nivalis*) и куње белице (*mustela foina*) и златице (*mustela martes*) држали су Грци у својим домовима уместо домаћих мачака (*felis ocreata domestica*) које су се тек после Александоровог освајања Египта рашириле по Грчкој. Биле су то египатске, заправо нубијске мачке (*felis ocreata*).

⁸³ Увођење у проблем ”великог белог” или ”13 белих страна” Еврипидове *Ијсийиле* (од 120 – 144, рачунајући само парне стране): тих пар свитака папируса што недостаје основни су разлог што *Ијсийилу* нико није пре Тасе Русоса реконструисао до краја, Бонд је 1963, постојеће фрагменте поређао по најлогичнијем редоследу (који су, углавном, прихватили сви Еврипидолози, непотпуне стихове је допуњавао како он тако и остали (пре свих Grenfell – Hunt, Agnim и Wilamowitz – види коментаре раније) али ”велику празнину” до Русоса нико није ни покушао да реши. Ја сам суочен са тим пријатним изазовом учинио следеће: Пошто нема оригиналног Еврипидовог текста на странама 120 (осим малог одломка 81), 122, 124, 126, 128, 130, 132, 134 (осим малог одломка 765 Н), 136,138 (осим малог одломка 761 Н), 140,142 и 144 (осим малог одломка 756 Н) полустиха из одл. 164) ја сам све до појаве оригиналних Еврипидових стихова на страници 146 проблем реконструкције решио овако: на странама 121 и 123 сам уместо незанимљивог Русосовог дијалога између Тоаса и Евридике ставио Евридин монолог, а на странама 125 и 127 и 129 уместо патетичног Русосовог монолога хора, наставио динамични дијалог Евридике и Тоаса све до тренутка када се појављује други гласник (пред сам крај стране 129) и од тада те све до великог одломка 64 од 111 оригиналних Еврипидових стихова (стр 144, 146, 148, 150) моја реконструкција прати ону Тасе Русоса, који је, доиста веома добро обавио тај посао. Мишљења сам да се, како Таса Русос тако и ја, успешно обавили тај посао да се не осећа никакав дисконтинуитет драме што је веома плашило све друге познаваоце *Ијсийиле*. Моје се решење од Русосовог разликује веома у првом делу ”велике празнице” (од стр 120-130) док је у другом делу (130-144) доста блиско његовом. На тај смо начин, обојица, свако према свом поетском сензибилитету, омогућили свим преводиоцима који ће следити, знатно сигурније тло од оног на које смо ми били наишли.

⁸⁴ Еврипид се двојцом гласника служи још и у трагедијама: *Бакхе*, *Хелена*, *Феничанке*, *Ифиџенија на Авлиди*.

85 Црне се животиње жртвују Хаду и Посејдону и њиховим женама Персефони и Амфитрити (док се Зевсу и његовој жени Хери као и Аполону и сестри му Артемиди жртвују беле) с тим да су оне јалове (во одн. јалова крава) за подземни свет а оне плодне (бикови и плодне храве) за надземни. Хекатомбе – жртве стотину животиња – су обично волови и краве јер нико није луд да закоље сто приплодних бикова – уосталом нико их нема толико.

* “По десет волова на десет столова” – види мој превод *Одисеје*.

86 Значи да је камени олтар био отесан од базалта – стене вулканског порекла,

87 Одломак 761 Н, Бонд сматра “одломком непоузданог места” (сврставајући га у слична “fragmenta incertioris”). Тај одломак је исувише општег значења (“Aelpton ouden panta d elpizein hreon” – у значењу “dum spero, spero”) те може свуда стати.

88 “(i) Eleftheria” (= слобода) се повезује са “(to)pteron” (= крило, перо, перје), јер птице су заиста слободне (од гравитације), отуда се слобода и победа алегоријски приказују крилате.

89 Он је заправо поздравља (“O hairetismos” = поздрав, “hairo” = радовати се, радостан, срећан бити) сунчаним поздравом (високо уздигнутом десном руком) са “hairete” (радуј се, радујмо се, срећна буди), поздравом који се до данас одржао и поред све чешћег “здрavo”, “добар дан” и сл. Ратници увек поздрављују дигнутом руком жене и непознате док се са пријатељима рукују или попут нас, или тако што шаком обујме подлактицу или, још срдачније што међусобно шакама обе руке обујме обе подлактице или надлактице пријатеља.

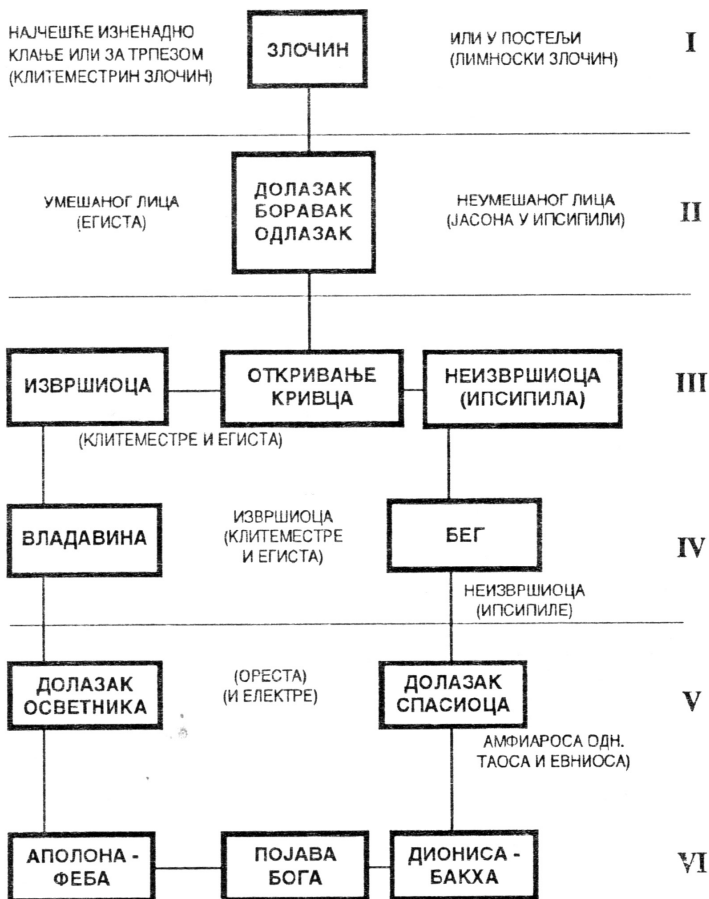
90 Три су свете билкже; винова лоза, маслина, и смоква (оне исте из “књиге о судијама” Старог завета: “Пошла дрвета себи да траже цара”) и три су света цвета: мак, лотос, и крин (мак, као опијум када се пуши, лотос када се једе, и крин када се мирише), и стога су мотиви са светим дрвећем и цвећем веома чести у архитектури, вајарству, сликарству и у јувелирској уметности Хелена,

91 Лет орла који предсказује будућност (види друго певање *Одисеје* – у мом преводу – када орлови прелећу Телемаха) уз грмљавину као потврду чест је мотив у хеленској књижевности.

92 Види ОДЛ. 764 Н; (Евниос): “Idou, pros aither examillisai koras-graptuos (t’ en aiet)oisii pros blepson ty pouc” (на страни 44) и Евниосове речи (на страни 45):

“Погледај шта орли нацрташе (исписаше) на етру то претказање је неко (као у миту правом)”.

93 Редослед чест код Еврипида: клање, долазак-одлазак (неумешаног лица), откривање (злочина), бег (кривца):

Ова схема одражава принцип равнотеже која поремећена злочином (I) коначно се кроз збивања (II-IV) условљава на крају (VI). Можда је најбољи пример принципа равнотеже и симетрије у *Седморици њројив Тебе и Еиџонима*:

Адраст предводи седморицу против Тебе/

Адрастов син предводи епигоне против Тебе.

Сви гину осим Адраста, побеђује Теба – поражена су седморица/
Нико не гине осим Адрастовог сина побеђују Елигони, поражена је Теба.

И космичка равнотежа је опет успостављена,

⁹⁴ Еврипид, *Горгаде* (“Gorgades” стих 77, стр 148) са Горгонама у значењу “демон-жена”.

⁹⁵ Навплион (у Арголидском заливу) најближа је лука у Немеји. Занимљиво да је он прва престоница нове Грчке (1831) а тек после Атина.

⁹⁶ Јасонова смрт се по Еврипидовој *Медеји* овако описује: уморни Јасон долази да се одмори у хладу старог (и натрулог) “АРГ”-а, јарбол пада и усмрћује уснулог Јасона. Упореди то са Тиресијим пророковањем Одисејевог лутања са веслом на рамену у земљу у којој не знају чему оно служи (мисле ваљда да је то велика кутлача за мамаљигу-качамак). Поморац – пустилов остаје до смрти са делом своје лађе јер су они једно (баш као што је кајак саставни део Ескимана, Нанука са севера).

⁹⁷ Нема те жене која је видела Јасона а да је остала равнодушна те га тако и Ипсирила и Медеја, и ко зна колико других још, воле до смрти – велики је Афродитин дар, од сваког оружја јачи, од сваког мача оштрији!

⁹⁸ Како је то Ипсирила знала? Како је Ипсирила упозната са чињеницом да су пристали на Лимнос на путу за Арголиду? Бонд сматра да је тај део дијалога изгубљен у почетној сцени упознавања Ипсириле са синовима.

⁹⁹ Закључак из Еврипидове *Ипсириле* да је тако Тоас краљевао Лимносом не слаже се са другим митографијама по којима он стиже у Тавриду, Сикион или Хиос.

¹⁰⁰ Уобичајени крај Еврипидових трагедија (нпр. *Хелена*, *Медеја*)

¹⁰¹ На Лимнос је ономад доспео само сандук по коме су лимношанке закључиле да је Ипсирила прекршила завет али не и деда Тоас који је чекао да се ствари смире и да се тек онда умеша и да доведе стање на острву у ред.

¹⁰² То “парченце руна златнога са далеке Колкиде” и урезаним именом Ипсириле на полеђини је на омоту књиге.

¹⁰³ “Ајд’ Јово наново” што би рекли, и да се није појавио Бучни, Ипсирилин деда, лоше би се она провела. Сви лепо, разложно говори ето замало да падоше пред голом силом. Зато сви они којима није Дионис – Бакхос деда, или како ми кажемо, коме Бог није ујак, нека не улазе у ризична предузећа.

¹⁰⁴ ОДЛ. 758 Н: “(Lykourgos)”: “Kakos to kedros tis dikis yperteron!” – у значењу “зликотворац је корист увек преча од правде” како сам и превео на страни 153.

¹⁰⁵ *Моносандалос Јасон* надимак “једносандали” задоби овако: прелазећи поток са Богињом у наручју он изгуби сандалу али задоби наклоност Богиње те му од тада ниједна није могла одолети жена.

И улазећи у Јолк, данашњи Волос у коме се главна улица зове “Јасонова” а она дуж целе, веома дуге луке (са најдужим лукобраним уХелади пошто одатле плови ферибот за Латакију, Сирија) назива се “улица Аргонаута”, свет се уплашио више него да је угледао крдо кентаура са чопором киклопа на зачелју, јер пророчанство је гласило: “Када у Јолк уђе човек са једном сандалом, тај ће постати нови краљ”. Народ се преврата увек плаши а највише стрепи од таквог пророчанства када оно почиње да се испуњује.

¹⁰⁶ Феачани су били веома вични трчању и лоптању – види *Одисеју* у мом преводу, део када се Одисеј такмичи са њима у бацању диска.

¹⁰⁷ У дубини сцене је “Узвишица божја” (“to theologeio”) на којој се појављују, на самом крају драме, Богови: овде, у *Ийсийили* – Дионис, у *Оресју* – Аполон итд. Када је театар на отвореном простору онда се рефлектором осветли Бог који стоји на врху брежуљка зеленог тако је Дионис или голе стене ако је то Аполон.

¹⁰⁸ (Не) скромна је давнашња жеља вашег тумача Еврипида да у представи, првој после скоро 2000 година, он добије улогу Бучног.

¹⁰⁹ Погледај *Higinus* фаб. 74 у прилогу: “Septem ductpres...”

¹¹⁰ Аполон-Феб је Бог како лекарске науке и уметности (вештина) те стога предводник муза а поред тога је и пророк а пророчка вештина сједињава претходне две и највећа је.

¹¹¹ Лидски одломак (Apospasma ston Lydo):

(Дионис): “O thinta parafronimat anthronon, matin oi fasin einai tin tyhin all ou theous.

Ei jar tuhe men estin, ouden dei theoi, ei d oi theoi sthemousin, ouden i tyhi!”

који сам превео (на стр 159) могао сам и овако:

“Смртно је понижење (кад) људи (кажу)

да среће је(дино) има ал’ не Богова.

Да срећа само постоји (онда) Богова нема

или да Богова има (а онда) среће нема.”

Пошто је на грчком срећа (“i tyhe”) неутрална, у значењу судбина, пошто је несрећа са префиксом “dys” (дакле: “dystyhia”) а срећа са префиксом “ev” (дакле: “evtyhia”) зато сам изабрао реч “судбина”. Такође сам уместо “смртног понижења” (“thnita parafronimata”) изабрао нама ближу реч “geh” и тако јасноће ради стихови гласе:

“Смртнији је људски грех када (домисле) они

да једино судбине има али Богова не.

Да само судбине има (шта ће нам) Богови (онда)

ал’ ако Богова има судбина (потребна) није.”

Лидски сам одломак превео стога онако као на страни 159.

¹¹² Погледај *Ифиџенија на Авлиди* 1034: “Ei d’ eisi theoi, diaios an anir (theon) esthlon kyriseis el de mi, ti dei ponein” у сличном значењу

попут Лидског одломка. По речи “Thinta” (“смртници”) јасно је да их мора изговарати Бог са ”Божјег узвишења” или са “Божје машине”.

113 Уобичајени крај Еврипидових трагедија (види *Медеју* и *Хелену*).

ЛИТЕРАТУРА

непотпуна, без алфабетског реда – уз коментаре

(1) H. C. Baldry – *Ancient greek literature in its living context*, Thames & Hudson, London 1968.

(2) S. Hood – *The home of herdes*, Thames Hudson, London 1967.

(3) Aristoteles, *Problimata I (Osa peri aphrodisia)*, Kaktos, Athene 1995.

(4) Homeros – *Odyssieia* (превод Р. Јаракопулис-а), Kaktos, Athene 1992.

(5) Хомерова *Одуцеја* (превод Е. Дајча), ЦИД, Подгорица 1999.

(6) K. Ptinis – *Samiaka*, Samos 1985.

(7) E. Stamatiadis – *Samiaka*, Samos 1885.

(8) S. Senc – *Grčko-hrvatski rječnik*, Zagreb 1909.

(9) *Karpathiaka*, Karpatos 1985.

(10) E. Deutsch – *Herojski heksiblon*, Društvo prijatelja muza, Beograd 1993.

(11) E. Deutsch – *Herojski dodekabiblon*, Društvo prijatelja muza, Beograd 1999.

(12) Др. Е. Дајч – Предавања из историје хеленске медицине, у Музеју српске медицине и Научиом друштву за историју здравствене културе Србије (од 1992-1997)

(13) G. S. Kirk – *The nature of greek myths*, Penguin books, London 1974.

(14) *Arhaiologia* (časopis) No. 10, Athene, Feb. 1984.

(15) Strabon, *Geografika*, Kaktos, Athene 1994.

(16) *Зоолошка ѿерминологија и номеиклаиура*, Београд, 1932.

(17) A. Nauck – *Tragicorum graecorum fragmenta*, Berlin 1889.

(18) G. Italie – *Euripides Hypsipyla*, London 1927.

(19) G. W. Bond – *Euripides Hypsipyle* (fragments in order), Oxford Un. Press, 1963.

(20) Euripides, *Ypsipyle* (превод и прозна реконструкција Таса Русос, предговор и коментари филолошке екипе Кактуса) Athene 1997.

УМЕСТО ПОГОВОРА

Од двадесет сачуваних Еврипидових трагедија (рачунајући у тај број од сада и *Ијсипилу*) на наш језик је преведено чак осамнаест, заправо скоро све доступне осим ('КЈ&о8'-а) ("Рисоса" – а) а сада се тај број попео на деветнаест. Тај титански посао је обавио Коломан Рац (1863-1937) те из поштовања задржавам његове називе наслова Еврипидових драма. Често сам, заправо скоро редовно, давао у предговору и коментарима наслове у оригиналу јер сам мишљења да је поетска звучност софистицираном читаоцу подједнако важна као и значење.

Наводимо их алфабетским редоследом:

- (1) *Alkestis* – Алкестίδα
- (2) *Andromahae* – Андромаха
- (3) *Antiope* – Антиопа **
- (4) *Bakhai* – Бакхе
- (5) *Hekabe* – Хекаба
- (6) *Helene* – Хелена
- (7) *Erigoni* – Појомци **
- (8) *Erta (archigon) enantion tes Thebes* – Седморица (војсковођа) *εροιων Тебе***
- (9) *Electra* – Електѝра
- (10) *Herakleidai* – Хераклова деца
- (11) *Herakles mainomenos* – Херакло, махнѝти
- (12) *Hippolytos* – Хиѝолиѝ
- (13) *Ifigeneia i ev Avlidi* – Ифиѝенија на Авлиди
- (14) *Ifigeneia i en Tavros* – Ифиѝенија на Тавриди
- (15) *Iketides* – Прибјеѝарке
- (16) *Ion* – Јон
- (17) *Kuklops* – Киклоѝ
- (18) *Medeia* – Медеја
- (19) *Peliadis* – Пелиздис** – прво Еврипидово дело
- (20) *Orestes* – Орестѝ(ија)
- (21) *Risis* – Рисос*
- (22) *Troades* – Тројанке
- (23) *Yrsipyle* – Ипсиѝила
- (24) *Foinissai* – Феничанке

* – непреведена

** – непронађена

Завршићу песмом коју сам посветио *Ијсийили*

Рамбдос замених Тирсом*
увојке златне, црним**
ал' опет остадох исти
на радост и срећу људи.

Е. ДАЈЧ

* Асклепијев штап Дионисовим штапом.

** Поштовање Аполона поштовању Диониса.